

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему: «Роль зовнішньої торгівлі в розвитку
міжнародних зв'язків Китаю»

Виконала: студентка 4 курсу групи
УК-41 спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Онацька Жанна Віталіївна

(прізвище та ініціали)

Керівник: д.держ.упр., професор

Сичова Вікторія Вікторівна

(прізвище та ініціали)

Рецензент: д.соц.н., професор

Хижняк Лариса Михайлівна

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

3

АТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А.Ю.**

“ _____ ” _____ 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Онацька Жанна Віталіївна
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків
Китаю»

керівник роботи Сичова Вікторія Вікторівна, д.держ.упр., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від №4001-5/869 від 02.04.2025

2. Строк подання студентом роботи 26.04.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження: «зовнішня торгівля», «структура зовнішньої торгівлі», «міжнародні торговельні партнери»; з'ясувати значення політики «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна як чинника лібералізації зовнішньої торгівлі КНР; охарактеризувати соціально-політичний та економічний профіль КНР як основу для розуміння зовнішньоторговельної стратегії країни; проаналізувати нормативно-правове

регулювання зовнішньої торгівлі Китаю на сучасному етапі; обґрунтувати напрями розвитку зовнішньої торгівлі Китаю; охарактеризувати зовнішню торгівлю КНР з Європейським Союзом та Україною в розвитку її міжнародних економічних зв'язків; визначити особливості та проблеми зовнішньої торгівлі Китаю із США.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Підготовка вступу
2	Підготовка розділу 1. Теоретичні засади зовнішньої торгівлі Китаю
3	Підготовка розділу 2. Розвиток міжнародних зв'язків Китаю під впливом динаміки зовнішньої торгівлі
4	Підготовка висновків, списку використаних джерел

5. Дата видачі завдання 25.11.2024 р.

Студентка

підпис

Ж. В. Онацька

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

В. В. Сичова

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Онацька Ж. В. Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю.

Робота присвячена обґрунтуванню ролі зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю. Визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження; з'ясовано значення політики «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна як чинника лібералізації зовнішньої торгівлі КНР; охарактеризовано соціально-політичний та економічний профіль КНР як основу для розуміння зовнішньоторговельної стратегії країни; проаналізовано нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі Китаю; обґрунтовано напрями розвитку зовнішньої торгівлі Китаю; охарактеризовано зовнішню торгівлю Китаю з Європейським Союзом та Україною в системі його міжнародних економічних зв'язків; визначено особливості та проблеми зовнішньої торгівлі Китаю із США.

Бакалаврська робота містить 67 сторінок

Ключові слова: зовнішня торгівля, Китай, міжнародні зв'язки, міжнародні торговельні партнери, СОТ, «Один пояс, один шлях», Європейський Союз, США, Україна.

ANNOTATION

Onatska Z. V. The Role of Foreign Trade in the Development of China's International Relations.

The work is dedicated to substantiating the role of foreign trade in the development of China's international relations. The conceptual and categorical framework of the research is defined; the significance of Deng Xiaoping's "Four Modernizations" policy as a factor in the liberalization of China's foreign trade is clarified; the socio-political and economic profile of the PRC is characterized as a basis for understanding the country's foreign trade strategy; the regulatory and legal framework for China's foreign trade is analyzed; the directions of development of China's foreign trade are substantiated; China's foreign trade with the European Union and Ukraine is characterized within the system of its international economic relations; the specific features and problems of China's foreign trade with the United States are identified.

Bachelor's thesis. Number of pages: 67

Keywords: foreign trade, China, international relations, international trade partners, WTO, "One Belt, One Road", European Union, USA, Ukraine

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ КИТАЮ	8
1.1 Понятійно-категоріальний апарат дослідження	8
1.2 «Чотири модернізації» Ден Сяопіна як чинник лібералізації зовнішньої торгівлі КНР	12
1.3 Соціально-політичний та економічний профіль країни	22
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КИТАЮ ПІД ВПЛИВОМ ДИНАМІКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ	27
2.1 Нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі КНР	27
2.2 Напрями розвитку зовнішньої торгівлі КНР	30
2.3 Зовнішня торгівля КНР з Європейським Союзом та Україною	38
2.4 Особливості та проблеми зовнішньої торгівлі КНР з США	53
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні зовнішня торгівля відіграє важливу роль у розвитку економіки країн і є одним із головних інструментів налагодження та зміцнення міжнародних зв'язків. Для Китаю, який протягом останніх десятиліть став одним із провідних гравців на світовому ринку, зовнішня торгівля стала ключовим фактором економічного зростання та міжнародної співпраці. Через торговельні відносини Китай активно розширює свою присутність у світі, укріплює політичні та культурні контакти з різними країнами, а також підтримує стабільність власної економіки.

Починаючи з другої половини ХХ століття, світова економіка зазнала докорінних змін під впливом індустріалізації та науково-технічного прогресу. У цьому періоді міжнародна торгівля почала відігравати дедалі важливішу роль як інструмент інтеграції країн до світового ринку, забезпечення економічного зростання, підвищення рівня конкурентоспроможності та розвитку міждержавних економічних зв'язків. Саме в цей час країни з централізованою економікою, включно з Китайською Народною Республікою, почали поступово переглядати традиційні підходи до зовнішньоекономічної діяльності.

З переходом до ХХІ століття зовнішньоторговельна політика КНР зазнала нового якісного рівня розвитку. У цей період КНР не лише закріпила статус «світової фабрики», але й сформувала стратегію економічного зростання, засновану на збалансованому розвитку зовнішньої торгівлі, інвестицій та інновацій. Таким чином, еволюція зовнішньої торгівлі Китаю від обмеженої моделі до відкритої та стратегічно орієнтованої системи стала визначальним чинником економічного успіху. Аналіз чинників, що сприяли активізації зовнішньої торгівлі, а також вивчення напрямів і партнерів цієї діяльності, дозволяє глибше зрозуміти природу сучасного глобального економічного порядку та місце КНР у ньому.

Зовнішній торгівлі та розвитку міжнародних зв'язків Китаю присвячені роботи іноземних науковців. Так, І. Один'є акцентує увагу на ключових механізмах модернізаційної політики Китаю: переході до ринкової економіки, створенні спеціальних економічних зон і залученні іноземних інвестицій [43]. Й. Веу аналізував реформи в Китаї, наголошував на вирішальному значенні державного втручання, інвестицій та експорту в процесі швидкої індустріалізації КНР [54]. С. Дьянков, С.Майнер наголошували, що саме реформи Ден Сяопіна заклали інституційні передумови для сучасної зовнішньоекономічної експансії Китаю, зокрема реалізації проєкту «Один пояс — один шлях» [57]. Сучасний стан і перспективи співпраці між ЄС і Китаєм, правові, економічні та стратегічні аспекти торгівельно-економічних відносин стали предметом аналізу Превоста Д., Шукруна Л., Крімерса Р., Хуше Ж.-Ф [29].

Вагомий внесок у вивчення ролі Китаю на міжнародній економічній арені зробив український дослідник Р. Зварич, який проаналізував теоретичні та методологічні основи економічних перетворень у КНР, розкрив особливості китайської моделі розвитку, а також окреслив основні проблеми та перспективи підвищення ролі Китаю у світовій економіці. Особливу увагу автор приділив питанням зростання економічного впливу Китаю, його стратегії розширення присутності на зовнішніх ринках, а також залежності сучасної китайської економіки від зовнішньої торгівлі. У статті обґрунтовано заходи щодо покращення економічної політики КНР та визначено чинники, що сприяють її інтеграції у глобальні економічні процеси [5].

Т. Метельова детально аналізує еволюцію економічних реформ КНР, підкреслюючи поступовість і прагматизм політики модернізації, поєднання ринкових механізмів із збереженням державного контролю, а також використання конфуціанських ідей для консолідації суспільства [10].

Значний внесок у розуміння ролі зовнішньої торгівлі в умовах глобальних трансформацій зробила дослідниця П. Юр'єва, яка запропонувала

сучасний підхід до аналізу зовнішньоторговельної діяльності, розробила комплекс аналітичних інструментів та систематизувала основні показники і індикатори, що дозволяє більш глибоко дослідити вплив зовнішньої торгівлі на економічний розвиток країни. Методологічні підходи, запропоновані авторкою, дали змогу обґрунтувати взаємозв'язок між зовнішньоекономічною політикою та внутрішніми реформами, а також оцінити трансформаційні процеси, які відбуваються у КНР на сучасному етапі [18].

Разом із тим, на сучасному етапі бракує ґрунтовних досліджень щодо зовнішньої торгівлі Китаю з Європейським Союзом, Україною, США в системі його міжнародних зв'язків, що обумовлює наукову актуальність теми.

Об'єктом дослідження є міжнародна торгівля в системі міжнародних відносин.

Предмет дослідження - роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю.

Мета: обґрунтування ролі зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення наступних завдань

- визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження: «зовнішня торгівля», «структура зовнішньої торгівлі» та «міжнародні торговельні партнери»;
- з'ясувати значення політики «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна як чинника лібералізації зовнішньої торгівлі КНР;
- охарактеризувати соціально-політичний та економічний профіль КНР як основу для розуміння зовнішньоторговельної стратегії країни.
- проаналізувати нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі Китаю на сучасному етапі;
- обґрунтувати напрями розвитку зовнішньої торгівлі Китаю
- охарактеризувати зовнішню торгівлю КНР з Європейським Союзом та Україною в розвитку її міжнародних економічних зв'язків;

– визначити особливості та проблеми зовнішньої торгівлі Китаю із США.

Методологічна основа даної роботи ґрунтується на комплексному підході до вивчення зовнішньої торгівлі Китайської Народної Республіки, що включає використання загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів дослідження. Було застосовано метод синтезу для визначення понятійно-категоріального апарату, в частині трактування термінів «зовнішня торгівля», «структура зовнішньої торгівлі» та «міжнародні торговельні партнери». Характеристика нормативно-правової бази проведено із застосуванням методу аналізу документів, що забезпечило цілісне бачення регуляторної політики КНР у сфері зовнішньої торгівлі.

Для дослідження етапів економічної модернізації Китаю використано історико-логічний метод, що дозволив виявити причинно-наслідкові зв'язки між реформами Ден Сяопіна та змінами у сфері зовнішньоекономічної діяльності КНР. Для дослідження соціально-політичного та економічного профілю Китайської Народної Республіки було використано системний підхід, що дозволив комплексно охарактеризувати особливості політичної системи, адміністративного устрою та економічного потенціалу країни. Метод аналізу документів забезпечив цілісне бачення регуляторної політики КНР у сфері зовнішньої торгівлі. Для вивчення динаміки розвитку міжнародних зв'язків Китаю використано порівняльний метод, метод аналізу статистичних даних та графоаналітичні методи. Це дозволило виявити тенденції зовнішньоторговельної політики КНР, особливості її економічної взаємодії з ЄС, Україною та США.

Джерельна база. У контексті вивчення сучасного стану та перспектив співпраці між ЄС і Китаєм використано доповідь Генеральної дирекції зовнішньої політики Європейського парламенту, а також аналітичну працю експертної групи в якій глибоко проаналізовано правові, економічні та стратегічні аспекти торговельно-економічних відносин [29]. Для дослідження

соціально-політичного та економічного профілю Китайської Народної Республіки було використано системний підхід, що дозволив комплексно охарактеризувати основні особливості політичної системи, адміністративного устрою та економічного потенціалу країни. У дослідженні особливу увагу приділено матеріалам аналітичного звіту, де представлено узагальнені дані щодо структури економіки КНР, основних галузей виробництва, демографічної ситуації та ключових показників зовнішньоекономічної діяльності [53].

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування її висновків для подальшого вивчення тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі Китаю, а також для розробки стратегій міжнародного співробітництва з КНР у сфері економіки та торгівлі.

Структура дипломної роботи зумовлена метою, завданнями та логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст розміщений на 67 сторінках.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ КИТАЮ

1.1 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Зовнішня торгівля є однією з найважливіших складових національної економіки та міжнародних відносин, оскільки забезпечує доступ до зовнішніх ринків, сприяє економічному зростанню та інтеграції країн у світову економічну систему. Вона охоплює всі форми обміну товарами, послугами, капіталом і технологіями між державами та залежить від багатьох чинників, зокрема ресурсної забезпеченості, політики держави, міжнародної кон'юнктури та рівня розвитку національної економіки.

Залежно від напрямків руху товарів і послуг зовнішня торгівля складається з експорту (вивезення товарів і послуг за кордон) та імпорту (ввезення товарів і послуг з-за кордону). Окрім того, існує реекспорт - повторний вивіз товарів, що раніше були імпортовані, без значної переробки, а також реімпорт - повернення продукції, що була раніше експортована, назад у країну походження.

Зовнішня торгівля виконує низку ключових функцій, серед яких особливе місце займають забезпечення більш повного використання національних ресурсів, стимулювання розвитку виробництва, підвищення рівня технологічного обміну та модернізації економіки. Вона сприяє диверсифікації національного виробництва, створенню конкурентних переваг, розширенню асортименту споживчих товарів, а також оптимізації розподілу праці на міжнародному рівні. Зовнішня торгівля має особливе значення для галузей, орієнтованих на експорт, таких як машинобудування, легка та харчова промисловість, високотехнологічні виробництва, а також для аграрного сектору та енергетики.

Структура зовнішньої торгівлі визначається співвідношенням товарних і галузевих складових у загальному обсязі експорту та імпорту країни. Вона відображає рівень економічного розвитку держави, технологічну складність виробленої продукції, ступінь інтегрованості у світову економіку та ефективність державної торговельної політики. Залежно від етапу економічного розвитку країни структура зовнішньої торгівлі може мати різний характер: на початкових стадіях домінує сировинний експорт, тоді як із зростанням індустріалізації посилюється роль експорту готової продукції та послуг [19].

Міжнародні торговельні партнери є стратегічно важливими для підтримання стабільності зовнішньоекономічних зв'язків, розвитку нових ринків збуту та залучення іноземних інвестицій. Вибір партнерів залежить від економічної політики держави, її географічного розташування, політичних відносин та міжнародної кон'юнктури. Поглиблення співпраці з міжнародними партнерами дозволяє країні брати активну участь у глобальних ланцюгах створення вартості, отримувати доступ до інновацій, фінансових ресурсів та передових управлінських практик.

Зовнішня торгівля є однією з найдавніших форм економічної діяльності, що поступово розвивалася під впливом історичних, технологічних і політичних змін. Вона бере свій початок ще з античних часів, коли перші цивілізації почали налагоджувати обмін товарами, що не вироблялися в їхніх регіонах. Розвиток мореплавства, торговельних шляхів та міжнародних економічних відносин сприяв поглибленню інтеграційних процесів і формуванню світового ринку.

Значний поштовх міжнародній торгівлі дало Велике географічне відкриття, що призвело до активного освоєння нових територій і розширення економічного співробітництва між різними регіонами світу. Надалі розвиток промислової революції та технологічних інновацій сприяв зростанню обсягів

товарообігу, що зумовило потребу у створенні міжнародних економічних організацій та укладанні багатосторонніх торговельних угод.

Сучасна зовнішня торгівля значно змінилася під впливом глобалізації, цифровізації та розвитку логістичних систем. Усе більше країн орієнтуються на вільну торгівлю, використовуючи переваги міжнародного розподілу праці, виробничої спеціалізації та транскордонного співробітництва [11].

Китай є одним із ключових учасників світового торговельного процесу, демонструючи динамічний розвиток зовнішньоторговельного сектора. Завдяки політиці реформ та відкритості, ініційованій наприкінці XX століття, країна суттєво збільшила експортний потенціал, розширила торговельні зв'язки та стала лідером у таких сферах, як електроніка, машинобудування, хімічна промисловість та текстильне виробництво.

Зовнішня торгівля товарами історично була першою формою міжнародної економічної діяльності, яка відігравала ключову роль у розвитку держав і становленні світової економіки. На сьогодні вона охоплює близько 80% усіх міжнародних економічних відносин і є важливим фактором економічного зростання, оскільки:

- розширює ресурсну базу національної економіки;
- інтегрує національний ринок у світову економіку;
- збільшує масштаби виробництва, сприяючи його спеціалізації;
- забезпечує отримання додаткових доходів за рахунок відмінностей у витратах виробництва між країнами;
- сприяє міжнародній кооперації та трансферу технологій.

Структура зовнішньої торгівлі визначається за кількома основними критеріями:

- Товарна структура – співвідношення експорту та імпорту різних груп товарів (сировини, промислової продукції, технологій). У зовнішній торгівлі КНР провідну роль відіграють високотехнологічна продукція,

електроніка, автомобільна промисловість, текстиль та промислове обладнання.

– Географічна структура – розподіл торгівельних потоків між країнами. Китай підтримує тісні економічні зв'язки з США, ЄС, країнами Азіатсько-тихоокеанського регіону, а також з Африкою та Латинською Америкою.

– Галузева структура – частка окремих секторів економіки у зовнішньоторговельних операціях. Китай активно експортує продукцію машинобудування, фармацевтики та побутової електроніки, а також імпортує енергоресурси, високі технології та сільськогосподарську продукцію.

– Форми організації – двосторонні угоди, участь у міжнародних економічних союзах, діяльність транснаціональних корпорацій.

Динаміка структури зовнішньої торгівлі КНР свідчить про її трансформацію в бік високотехнологічного розвитку та нарощування економічного впливу на світовому ринку [2, 3].

У світі, де національні економіки дедалі більше переплітаються в єдину глобальну систему, жодна країна не може існувати в ізоляції. Економічна міць держави сьогодні визначається не лише внутрішніми ресурсами, а й широтою та якістю її зовнішніх зв'язків. Саме тому поняття «міжнародні торговельні партнери» набуває особливого значення - це не просто контрагенти, з якими здійснюється товарообіг, а стратегічні актори, що впливають на вектори розвитку зовнішньої політики, економічну стабільність і навіть геополітичну вагу країни. Розуміння природи цих партнерств, історії їх формування та теоретичних підходів до їхнього аналізу є необхідною умовою для глибокого осмислення механізмів сучасної зовнішньої торгівлі.

Термін «міжнародні торговельні партнери» охоплює сукупність іноземних держав, економічних союзів або транснаціональних суб'єктів, з якими встановлюються систематичні економічні відносини, передусім у сфері експорту та імпорту товарів, послуг, інвестицій, технологій та

інтелектуальної власності. Формування системи міжнародних торговельних партнерів є результатом як об'єктивних економічних процесів - зростання взаємозалежності національних економік, глобалізації виробництва і споживання, - так і політичних та геоекономічних факторів, включаючи підписання двосторонніх і багатосторонніх угод, участь у міжнародних організаціях (наприклад, СОТ, АСЕАН, ЄС), а також регіональну інтеграцію [16].

У випадку Китайської Народної Республіки, визначення ключових торговельних партнерів має вирішальне значення для формування зовнішньоекономічної політики, зокрема з урахуванням активного розвитку ініціативи «Один пояс, один шлях», членства у Світовій організації торгівлі та розбудови регіональних економічних альянсів. Розгляд теоретичних засад поняття «Міжнародні торговельні партнери» є важливою передумовою для подальшого аналізу специфіки зовнішньоторговельних зв'язків КНР [11, 18].

1.2 «Чотири модернізації» Ден Сяопіна як чинник лібералізації зовнішньої торгівлі КНР

Економічний розвиток є важливим етапом на шляху до створення здорового суспільства, що, своєю чергою, сприяє зміцненню державних інститутів. Такий розвиток не лише впливає на внутрішню стабільність, але й проявляється через м'яку силу, яка виступає не тільки як інструмент дипломатії, але й як каталізатор економічного зростання країни. В контексті Китаю економічні трансформації можна розглядати через призму двох основних ідеологій, сформованих під впливом двох видатних лідерів - Мао Цзедуна та Дена Сяопіна. Кожен із них запропонував свій підхід до економічної політики, адаптуючи його до викликів свого часу, що зрештою відіграло важливу роль у розвитку китайської економіки.

Однак шлях до сучасного зростання був далеко не прямим. Після смерті Мао Цзедуна у 1976 році Китай опинився в глибокій економічній кризі. Вона

стала наслідком багатьох років жорсткого централізованого управління, серії невдалих економічних експериментів, зокрема кампанії «Великий стрибок уперед» та Культурної революції, а також ізоляції країни від глобальної економіки. Ідея Мао організувати сільське господарство у великі колективні комуни, де сотні або тисячі селян працювали разом за зразком військових підрозділів, виявилася неефективною та призвела до катастрофічного голоду й падіння аграрної продуктивності [43].

Культурна революція, яка тривала з 1966 по 1976 рік, додатково поглибила кризу. Одним із найвідоміших символів цієї доби стало вивішування дацзибао (кит. dàzìbào) - великих рукописних стінних газет із політичними звинуваченнями, закликами до боротьби з «ворогами народу» та критикою опонентів. Ці плакати масово з'являлися в публічних місцях і стали інструментом ідеологічного тиску, доносів і масової психологічної репресії. Освітні та наукові установи були паралізовані, культурна спадщина знищувалась, а професійні групи зазнавали морального приниження (див. Додаток А) [10, 49].

Ці події не лише завдали серйозної шкоди внутрішньому розвитку країни, а й суттєво погіршили її міжнародні зв'язки, ізолювавши Китай від світової спільноти.

Лише з посиленням політичного впливу Дена Сяопіна, неформального лідера країни, наприкінці 1970-х років ситуація почала змінюватися: економіка відкрилася до ринкових механізмів, відновилися зовнішні контакти, і Китай поступово став важливим гравцем на глобальній арені.

Хоча він не обіймав формально найвищі державні посади, саме його ідеї та політичний вплив стали рушієм економічних реформ. Він наголошував на важливості децентралізації управління, впровадження елементів ринкової економіки та відкритості до зовнішнього світу. Саме ці принципи започаткували трансформацію китайської економіки, зробивши її здатною конкурувати на міжнародному рівні.

В таких умовах Ден Сяопін, розпочав масштабні економічні реформи, головною метою яких було перетворення Китаю на сучасну, конкурентоспроможну державу із сильною економікою. Але процес реалізації «чотирьох модернізацій» в Китаї, не був без труднощів.

Тепер мова йшла вже не лише про методи відновлення господарства, але й про глибокі ідеологічні зміни, які мали корінним чином змінити погляди керівництва КПК на характер соціально-економічного розвитку Китаю.

Основною проблемою було те, що хоч уряд Китаю значно послабив контроль за економікою, впровадивши ринкові механізми та відкривши країну для іноземних інвестицій, політична система залишалася майже незмінною. Комуністична партія Китаю (КПК) продовжувала жорстко контролювати політичне життя, що призводило до розбіжностей між економічними реформами та політичною стабільністю. Реформи, спрямовані на модернізацію сільського господарства, промисловості, науки і техніки, а також на оборону, не передбачали жодних змін в управлінні країною та політичному ландшафті, де КПК залишалась єдиною владною силою.

У 1987 році на XIII з'їзді КПК відзначився піднесенням опозиційних настроїв, що, в свою чергу, було пов'язане з поширенням ідей перебудови Горбачова в Союзі Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Це стало відчутним тиском на китайське керівництво, яке побачило в цих ідеях загрозу своєму абсолютному контролю. З'їзд КПК, що відбувся в жовтні-листопаді 1987 року, став місцем для жорсткої критики Ден Сяопіна та його прихильників. Їх звинуватили в «буржуазному лібералізмі» та відсутності належної політичної лінії для утримання повного контролю над державою. Ця ситуація, частково пов'язана з впливом подій у СРСР, стала важливим моментом у політичній боротьбі за подальший курс Китаю, що вже через два роки вилилося у криваві події на площі Тяньаньмень у 1989 році [34].

Протести на площі Тяньаньмень у червні 1989 року стали кульмінацією накопичених у студентської молоді невдоволень щодо політичного,

соціально-економічного та культурного курсу державного управління. Студенти й інші учасники демонстрацій вимагали розширення демократичних свобод, прозорості у діяльності влади та припинення корупційних практик, які, на їхню думку, поглиблювали соціальну нерівність і відчуження громадян від прийняття рішень у державі.

Вони критикували авторитарний стиль керівництва, що залишав мало простору для політичного плюралізму та вільного вираження думок, а також незадоволення викликали економічні реформи, спрямовані на модернізацію, але які привели до посилення розшарування суспільства. У студентів виникло відчуття, що влада відвернулася від інтересів народу, зосередивши увагу на економічному зростанні за будь-яку ціну, що в свою чергу шкодило соціальній справедливості та стабільності.

Ден Сяопін усвідомлював, що для досягнення економічного зростання необхідно відмовитися від жорсткої планової економіки і запровадити елементи ринкового механізму. Саме тому він ініціював політику «чотирьох модернізацій» (сільське господарство, промисловість, наука і технології, оборона), яка заклала фундамент для лібералізації зовнішньої торгівлі. Його реформи мали кілька ключових напрямів.

З цією метою Ден Сяопін дотримувався принципів теорії «вільного ринку» Адама Сміта. Адама Сміт підкреслює ідею, що економічна ефективність досягається не через державне втручання, а через особисту зацікавленість у прибутку - саме цей принцип і ліг в основу політики «соціалізму з китайською специфікою», коли приватна ініціатива почала відігравати дедалі більшу роль у розвитку економіки [48].

У межах цієї політики він ініціював створення спеціальних економічних зон, які не лише сприяли розвитку внутрішньої торгівлі, а й стали привабливими для іноземних інвесторів, заохочуючи їх до вкладень у різні сектори економіки Китаю. Крім того, у своїй діяльності він частково спирався на ідеї, викладені у «Теорії моральних почуттів» Адама Сміта, яка

охоплює чотири ключові сфери: державне і особисте життя, економіку, приватні права, а також мораль і доброчесність. Саме ці засади були використані Дзеном Сяопіном як теоретичне підґрунтя для процесу децентралізації китайської економіки.

Реформа 1. Аграрні реформи та їхній вплив на економіку. Одні з найбільш радикальних і швидких змін відбулися в аграрній політиці КПК. Успіх реформ у сільському господарстві не лише стимулював проведення глибоких змін у всій народній економіці, але й створював продовольчу, сировинну, фінансову та соціальну основу для успішної реформаторської політики. Нову організацію сільськогосподарського виробництва, яка отримала назву «система виробничої відповідальності», почали впроваджувати з 1979 року. До 1982 року етап експериментів, під час яких тестувалися різні методи, завершився переважним впровадженням системи «доведення виробничих завдань до окремих дворів». Зрозуміло, що це стало можливим лише після розподілу землі народних комун між дворами.

Суть «виробничої відповідальності» полягала в тому, що селянський двір, отримавши землю (в деяких випадках ті ж ділянки, що належали йому до колективізації), укладав контракт з керівництвом виробничої бригади, яка представляла інтереси держави. Контракт не обмежував селян певними формами використання землі, але передбачав лише сплату сільськогосподарського податку державі та продаж державі частини врожаю.

Усі надлишки, що залишалися в селянському дворі, могли використовуватися залежно від бажань селян і ринкової кон'юнктури. При цьому були значно підвищені закупівельні ціни, причому вони були вищими, чим більше надпланової продукції здавали державі. Тобто, Ден Сяопін запровадив систему сімейного підяду (家庭联产承包责任制), яка дозволяла фермерам самостійно обробляти землю і продавати надлишки продукції на ринку. Це сприяло зростанню врожайності, покращенню продовольчої безпеки та підвищенню доходів селян. Головним досягненням цієї

радикальної земельної реформи стало створення можливостей для прояву господарської ініціативи та підприємливості. Результати не забарилися. Почався зріст врожайності, що призвело до стабільного збільшення сільськогосподарського виробництва в цілому. За чотири роки воно збільшилось майже на 90 млн тонн (407 млн тонн - у 1984 році), що було безпрецедентним в історії КНР. Це супроводжувалося зростанням доходів селянства, які в першій половині 80-х років збільшилися майже втричі порівняно з часом до введення реформ [39].

Реформа Ден Сяопіна також надала фермерам можливість працювати більш ефективно, оскільки винагорода була пов'язана з індивідуальними зусиллями, незважаючи на публічну власність на землю.

Фермери отримали контракти на оренду землі на 15 або 30 років і мали свободу вибору культур, що підлягали вирощуванню, залежно від попиту на ринку, та часу і тривалості роботи. Продуктивність землі варіюється залежно від типу ґрунтів і культур. Ця система дозволила фермерам максимізувати вихід продукції, вибираючи різноманітні культури, які найкраще підходять для конкретних ґрунтів, і реагувати на зміни попиту на ринку.

Нова інституціональна організація забезпечила необхідні стимули для ефективного сільськогосподарського виробництва, прагнення до прибутку, розвитку підприємництва та інновацій в аграрному секторі без необхідності приватизації землі або контрреволюції.

Реформа 2. Впровадження ринкових механізмів у промисловість. Друга фаза реформ Китаю почалась у другій половині 1990-х років і була спрямована на глибшу промислову модернізацію та вдосконалення економічних структур країни. Спрямована на створення суспільства середнього достатку «小康»(що з прямого перекладу означає процвітаючий та благополучний), стала ключовим етапом у трансформації Китаю. Спираючись на традиційні конфуціанські уявлення про циклічний розвиток

суспільства, Ден Сяопін заклав основу для переходу від хаосу та нестабільності до впорядкованого економічного зростання.

Ця концепція стала не просто соціально-економічною стратегією, а й ідеологічним обґрунтуванням реформ, що гармонійно поєднували китайські традиції з модернізаційними змінами. У межах цієї політики Китай поступово відкривав свій ринок, що стало вирішальним фактором у процесі лібералізації зовнішньої торгівлі та інтеграції країни у світову економіку.

У цей період основну увагу було зосереджено не лише на важкій промисловості, а й на розвитку легкої промисловості та споживчих товарів.

Однією з важливих складових цієї реформи стала модернізація технологій, зокрема машинобудування, і впровадження нових управлінських методів, включаючи впровадження сучасних стандартів управління часом. Більшість цих технологій і знань надходили з країн Заходу та Японії, що сприяло більш активному інтегруванню Китаю в міжнародну економічну систему [7, с. 17].

На цьому етапі відбулося закриття менш рентабельних підприємств, що дозволило зосередитися на більш ефективних виробництвах. Крім того, значну увагу приділяли розвитку соціальної системи та модернізації банківської сфери. Уряду вдалося створити умови, при яких банки могли надавати кредити не за політичними мотивами, а на основі економічної доцільності. Це дозволило реалізувати ефективну грошово-кредитну політику, спрямовану на боротьбу з інфляцією і забезпечення стабільності національної валюти.

Також, у конфуціанському вченні історичний розвиток розглядається як циклічний процес, у якому суспільство періодично проходить через певні етапи - від стану хаосу (混亂, hùnluàn) до впорядкованого існування, де задовольняються основні життєві потреби населення (小康, xiǎokāng). Проте досягнення рівня сяокан не є кінцевою метою, а лише проміжним етапом на

шляху до вищого рівня суспільного розвитку, відомого як датун (大同, dàtóng) - ідеальне суспільство гармонії та загального благополуччя [21].

Однак навіть цей рівень не є незмінним: стан датун також може похитнутися і повернутися до хаосу, якщо суспільство не приділятиме постійної уваги моральному вдосконаленню та слідуванню істинному шляху Дао (道, dào) - вищому моральному закону Неба. Концепції сяокан та датун, хоча і мають певну схожість із марксистськими поняттями «соціалізму» та «комунізму», значно краще відповідають історичним та культурним традиціям китайського народу. Вони не визначають кінцевої точки розвитку, а натомість підкреслюють безперервний процес вдосконалення .

Саме цей підхід дозволив конфуціанству в умовах реформ та політики відкритості стати важливим інструментом мобілізації суспільства. На відміну від утилітарного марксизму, де моральний аспект розглядався як допоміжний елемент матеріального добробуту, відроджене конфуціанство зробило акцент на моралі як на головній меті суспільного розвитку. Це й стало тією складовою, якої бракувало радянському та маоїстському варіантам марксизму, що врешті-решт забезпечило успіх реформ у Китаї.

Раніше всі підприємства контролювалися державою, що призводило до неефективного виробництва, низької якості продукції та відсутності конкуренції. У 1980-х роках Китай почав реформувати підприємства, дозволяючи їм частково самостійно приймати економічні рішення, визначати обсяги виробництва, встановлювати ціни та шукати ринки збуту.

Була запроваджена система подвійного ціноутворення, яка дозволяла підприємствам продавати частину продукції за фіксованими державними цінами, а частину – на вільному ринку. Це стимулювало конкуренцію та покращувало якість продукції. Крім того, Китай почав активно залучати іноземні інвестиції, що дало змогу модернізувати виробництво та запроваджувати передові технології.

Реформа 3. «Політика реформ і відкритості». Створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) та залучення іноземних інвестицій. Третя велика реформа в історії сучасного Китаю, відома як політика «реформ і відкритості», розпочата у 1978 році під керівництвом Ден Сяопіна, стала переломним моментом у розвитку країни.

Ця реформа була найважливішим кроком на шляху до лібералізації зовнішньої торгівлі, що стало створенням спеціальних економічних зон (СЕЗ) чи (经济特区, Special Economic Zones, SEZ). У рамках стратегії «відкритих дверей» кілька міст Китаю, зокрема Шеньчжень, Чжухай, Сямень і Шаньтоу, були визначені як спеціальні економічні зони. Ці зони отримали податкові та інвестиційні пільги для залучення іноземних інвестицій та передових технологій [25].

У сільських районах та малих містах переважали підприємства колективної форми власності, які з часом отримували більше самостійності. В рамках реформ ці підприємства були поділені на три категорії: дрібні колективні підприємства, великі колективні підприємства з числом працівників більше тисячі, та виробничо-кооперативні групи. Приватними вважалися господарства, де працювало більше 7-8 осіб. До кінця 80-х років їх налічувалося близько 280 тис., але юридичні основи їх діяльності ще не були достатньо розвинені. Індивідуальне підприємництво, що базувалося на праці власника та його родини, було поширене в таких сферах, як побутове обслуговування, будівництво, культура та роздрібна торгівля.

Безумовно, позитивні економічні результати є свідченням успішної реалізації економічних реформ, ініційованих Ден Сяопіном. Однак не менш важливим є зміна поглядів китайського керівництва щодо ринкової економіки, яка спочатку розглядалася як основа капіталізму та потенційно неприязна до соціалістичних ідеалів.

Однак Китай став яскравим прикладом країни, де функціонує соціалістична ринкова економіка, яка поєднує різні форми власності та

конкуренцію між підприємствами, але при цьому зберігає принципи розподілу відповідно до результатів праці, а також систему економічного регулювання та планування, спрямованого на якість, а не на швидкість виробництва. З приходом до влади Ден Сяопіна зовнішня політика Китаю також зазнала значних змін.

СЕЗ мали низку переваг перед іншими регіонами:

- сприятливе податкове законодавство, зокрема податкові пільги для інвесторів;
- спрощені митні процедури;
- можливість створення спільних підприємств із закордонними компаніями;
- відносно вільне регулювання ринку праці.

Успіх СЕЗ став настільки очевидним, що до 1984 року список таких зон значно розширився, а у 1990-х роках було створено нові вільні економічні території, такі як Пудун у Шанхаї. Це сприяло зростанню експорту, залученню інвестицій і прискоренню технологічного розвитку країни.

Реформа 4. Лібералізація зовнішньої торгівлі. Наступним важливим етапом лібералізації стало офіційне визнання приватної власності та легалізація найманої праці в 1987 році, коли на XIII з'їзді Комуністичної партії Китаю було ухвалене відповідне рішення. Це рішення стало частиною більш широкої стратегії поступового впровадження елементів ринкової економіки в Китай, що дозволило швидко збільшити кількість індивідуальних, колективних та приватних підприємств. За офіційними даними китайської статистики, у період з 1985 по 1990 рр. кількість приватних господарств в країні зросла майже вдвічі - з 3,3 млн до 6,1 млн, а обсяг виробництва в цьому секторі зріс в 7 разів. Одночасно також збільшилася кількість державних підприємств, з 93 до 104 тисяч, що свідчить про підтримку державного сектору [43, стр. 5].

Важливою особливістю цієї реформи стало те, що приватизація не замінила державного сектора, а доповнила його. Державні підприємства залишалися в основному плановими, але отримували значну підтримку у вигляді дешевих кредитів. З таким підходом Китай націлювався на розвиток обох секторів економіки, балансуючи між державною та приватною власністю.

На четвертому етапі реформ (1991-2001 роки) основна увага була зосереджена саме на створенні єдиної зовнішньоторговельної стратегії, яка базувалася на принципах рівноправної конкуренції, підтримки самостійності господарських суб'єктів та їх здатності до самоокупності. Також важливим напрямом стало посилення взаємодії між виробничими підприємствами та зовнішньоторговими компаніями, а також розвиток посередницьких організацій.

Метою цих заходів було сприяння відкритості економіки, активізація зовнішньоекономічних зв'язків і наближення до міжнародних стандартів торгівлі.

Серед основних кроків щодо реформування зовнішньої торгівлі та підтримки експорту були:

1. поступова корекція офіційного курсу національної валюти в бік ринкового;
2. введення більш ліберальних умов для експортно-імпортних операцій, зокрема звільнення експортної продукції від деяких податків, які накладалися на товари, що реалізуються на внутрішньому ринку;
3. часткова відміна субсидій на експорт для окремих зовнішньоторговельних підприємств.

1.3 Соціально-політичний та економічний профіль країни

Сучасна Китайська Народна Республіка є однією з найвпливовіших держав світу, що вирізняється значними демографічними, економічними та

політичними показниками. Станом на 2025 рік чисельність населення Китаю перевищує 1,4 мільярда осіб, хоча спостерігається тенденція до уповільнення приросту населення та поступового старіння суспільства. Важливою особливістю є активний процес урбанізації: частка міського населення неухильно зростає, що сприяє формуванню нових соціально-економічних викликів і можливостей.

Економічний розвиток Китаю характеризується високими темпами зростання протягом останніх десятиліть. КНР посідає провідні позиції у світовій економіці, активно інвестує у високі технології, цифровізацію та екологічно сталий розвиток. Разом із цим зберігаються суттєві диспропорції між східними й західними регіонами країни, що відображається на рівні доходів, інфраструктурному забезпеченні та рівні урбанізації [47].

Політична система КНР залишається однопартійною, із домінуванням Комуністичної партії Китаю, яка здійснює централізоване керівництво державою. Зміни до конституції, ухвалені у 2018 році, дозволили чинному голові держави обіймати посаду без обмеження кількості термінів, що викликало жваві дискусії серед науковців та міжнародних експертів щодо перспектив політичної трансформації країни.

З іншого боку, концентрація влади в руках однієї партії та одного лідера також створює низку суперечностей у політичній системі. Наприклад, скасування обмеження на кількість президентських термінів дозволило чинному голові держави залишитися на посаді на невизначений час, що порушує принципи регулярної ротації влади та політичної відповідальності. Такий підхід знижує ефективність контролю за владою, обмежує політичну конкуренцію й не дає можливості забезпечити відкриті дебати щодо стратегічного курсу держави [9].

До 2018 року в Китайській Народній Республіці діяло конституційне положення, яке обмежувало перебування президента на посаді двома п'ятирічними термінами. Це обмеження було запроваджене в рамках

політичних реформ періоду Дена Сяопіна з метою уникнення надмірної концентрації влади в руках однієї особи. Подібний крок був обґрунтований історичним досвідом Мао Цзедуна, тривала одноосібна влада якого призвела до глибоких політичних і соціальних криз, таких як Культурна революція. Однак у 2018 році Всекитайські збори народних представників ухвалили поправку до Конституції, якою було скасовано обмеження на кількість президентських термінів. Це рішення фактично відкриває можливість необмеженого переобрання чинного глави держави, що дозволяє йому залишатися на посаді стільки часу, скільки це буде політично доцільним для партійного керівництва.

З економічної точки зору Китай пройшов значний шлях трансформації з кінця 1970-х років, поступово відходячи від закритої централізованої системи до ринкової економіки з елементами планування. Реформи почалися з ліквідації колективного сільського господарства і поступової лібералізації цін, децентралізації фінансової системи, збільшення автономії державних підприємств, зростання приватного сектора, розвитку фондових ринків і сучасної банківської системи, а також відкриття країни для зовнішньої торгівлі та іноземних інвестицій. Внаслідок цих змін ВВП Китаю зріс більш ніж у десять разів з 1978 року. У 2010 році Китай став найбільшим експортером у світі, а у 2015 році за паритетом купівельної спроможності перевершив Сполучені Штати, ставши найбільшою економікою світу. Однак при цьому дохід на душу населення в Китаї все ще залишається нижчим за середній світовий рівень. Китайський юань довгий час був жорстко прив'язаний до долара США, проте з 2005 року країна перейшла на систему валютного курсоутворення, орієнтовану на кошик валют, і поступово послаблює фіксацію курсу. Народний банк Китаю підтримує поступове підвищення конвертованості юаня, особливо після включення його в кошик спеціальних прав запозичення МВФ [47].

У період реформ мільйони селян були залучені до виробництва через систему сільських і селищних підприємств (англ. township-village enterprises, TVE), що дозволило не лише підвищити доходи населення, а й створити внутрішній масовий ринок для промислових товарів. Аграрна реформа та розвиток інфраструктури допомогли Китаю подолати “мальтузіанську пастку”. У 1980 році врожайність зросла на 20%, але додатковий приріст населення був стриманий завдяки політиці однієї дитини та появі нових можливостей для заробітку в промисловості.

Такий розвиток подій став можливим унаслідок кількох важливих чинників. По-перше, КПК має повний контроль над парламентом, і депутати ВЗНП діють відповідно до рішень, ухвалених вищим партійним керівництвом, що унеможливорює реальну парламентську опозицію. По-друге, в країні відсутній інститут багатопартійної конкуренції, що виключає можливість альтернативної точки зору чи блокування подібних рішень. По-третє, на момент прийняття поправок Сі Цзіньпін мав виняткову політичну легітимність і широку підтримку всередині партійної еліти, що створило умови для централізації влади навколо його постаті.

Водночас економічна система Китаю має ринковий характер, хоча держава зберігає сильний контроль над ключовими секторами. Така модель потребує постійного балансу: з одного боку, створюється простір для підприємництва, інновацій та конкуренції, з іншого - встановлюються чіткі межі, які визначає централізована влада. Це призводить до того, що ринок у Китаї працює як “птах у клітці”: існує свобода дій, але вона суворо обмежена рамками державної політики.

У результаті така система, хоча й забезпечує стабільність і здатність швидко мобілізувати ресурси, має і свої ризики. Серед них - надмірна централізація, слабкий зворотний зв'язок з населенням, обмежена прозорість, потенціал для зловживань владою та стратегічних помилок. У довгостроковій перспективі це може призвести до соціального напруження, уповільнення

інституційного розвитку та зменшення гнучкості політичної системи у відповідь на нові виклики, зокрема старіння населення, зростання нерівності та міжнародну конкуренцію.

Економічно Китай демонстрував вражаюче зростання. У 2000 році номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) країни становив приблизно 1,2 трильйона доларів США. До 2023 року цей показник зріс до близько 17,5 трильйона доларів, що зробило Китай другою за величиною економікою світу за номінальним ВВП. У перерахунку за паритетом купівельної спроможності (ПКС) ВВП Китаю досяг 31,2 трильйона доларів, що вивело країну на перше місце у світі за цим показником.

Політична система КНР залишається однопартійною, з домінуванням Комуністичної партії Китаю (КПК). Вищим органом державної влади є Всекитайські збори народних представників (ВЗНП), які формально виконують законодавчі функції. Однак на практиці ВЗНП здебільшого затверджує рішення, прийняті керівництвом КПК, що обмежує політичний плюралізм [54].

У соціальній сфері спостерігається зростання рівня урбанізації: частка міського населення зросла з 36,3% у 2000 році до 67,5% у 2025 році. Це сприяло формуванню середнього класу та підвищенню рівня життя. Проте країна стикається з викликами, такими як старіння населення, нерівність доходів та екологічні проблеми.

Таким чином, з 2000 по 2025 рік Китай пройшов шлях від країни, що розвивається, до глобального економічного лідера з унікальною соціально-політичною моделлю, яка поєднує централізоване політичне управління з динамічним економічним розвитком.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КИТАЮ ПІД ВПЛИВОМ ДИНАМІКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

2.1 Нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі КНР

Нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі Китайської Народної Республіки (КНР) базується на поєднанні національного законодавства, адміністративних актів та міжнародних зобов'язань. Основу правового поля формує Закон КНР «Про зовнішню торгівлю», ухвалений у 1994 році та неодноразово оновлений відповідно до сучасних економічних реалій і міжнародних стандартів. Закон визначає загальні принципи, порядок здійснення імпортно-експортних операцій, правила захисту інтересів держави та учасників ринку, а також механізми контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності.

Важливими складовими нормативної бази є Митний кодекс КНР, Закон «Про митний тариф», численні підзаконні акти, що регламентують процедури декларування, оподаткування, ліцензування, квотування та застосування нетарифних обмежень. Значна увага приділяється захисту прав інтелектуальної власності, боротьбі з контрафактом, а також відповідності міжнародним торговим стандартам.

Китай активно бере участь у багатосторонніх і двосторонніх угодах, зокрема є членом Світової організації торгівлі (СОТ), Регіонального всебічного економічного партнерства (RCEP) та укладає численні угоди про вільну торгівлю (FTA). Це забезпечує гармонізацію національного законодавства з міжнародними нормами, сприяє лібералізації торгівлі, зниженню тарифних і нетарифних бар'єрів, а також створює сприятливі умови для інвестицій та технологічного співробітництва.

Після того як було розглянуто значення Всекитайського збору народних представників (ВЗНП) та його роль у прийнятті важливих рішень для економіки Китаю, варто звернути увагу на ще один важливий аспект, який впливає на розвиток внутрішньої та зовнішньої економічної діяльності країни - це платформи фінансування місцевих урядів (LGFV).

Внутрішня торгова політика формується за участі ключових державних органів - Державного комітету з розвитку і реформ (NDRC), Міністерства комерції (MOFCOM), а також місцевих платформ фінансування (LGFV), які забезпечують інфраструктурну підтримку зовнішньої торгівлі. У сфері захисту інтелектуальної власності діють спеціальні закони та адміністративні процедури, що передбачають сувору відповідальність за порушення авторських прав, патентів і торгових марок, а також заходи протидії примусовому трансферу технологій (див. Додаток Б).

Відносини між Україною та Китаєм у сфері зовнішньої торгівлі ґрунтуються на широкій нормативно-правовій базі, яка охоплює різні рівні співпраці — від міждержавних до міжвідомчих угод.

Для створення сприятливого інвестиційного клімату сторони уклали угоду про взаємне сприяння та захист інвестицій, що дозволило підвищити довіру між бізнес-структурами обох країн. Додатково, підписання угоди щодо уникнення подвійного оподаткування спростило податкове регулювання та сприяло подальшому розвитку торговельних відносин.

Важливу роль у забезпеченні прозорості та ефективності торгових операцій відіграє співпраця у сфері обміну статистичними даними, митного регулювання, стандартизації та сертифікації продукції. Така взаємодія дає змогу оперативно вирішувати питання, пов'язані з експортом та імпортом, а також гармонізувати процедури між Україною та Китаєм.

Завдяки регулярній роботі спільних міжурядових комісій, а також укладанню додаткових меморандумів і протоколів, двостороння торгівля між

країнами демонструє стабільний розвиток, що підкреслює стратегічний характер партнерства між Україною та КНР [1].

За даними Народного банку Китаю та Міністерства фінансів, діяльність LGFV регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема, «Положеннями про державний бюджет» та спеціальними регламентами щодо контролю за місцевим боргом. Ці документи встановлюють межі залучення позикових коштів, вимоги до прозорості звітності та контроль за ризиками, що виникають через надмірне фінансування інфраструктурних проектів.

У контексті зовнішньої торгівлі LGFV відіграють ключову роль завдяки фінансуванню стратегічних об'єктів, таких як порти, логістичні центри, транспортні коридори, а також розвиток спеціальних економічних зон (СЕЗ). Створення сучасних СЕЗ, таких як Шеньчжень та Сямінь, було підтримане інвестиціями, залученими через LGFV, що сприяло інтеграції Китаю у світову економіку та збільшенню експорту [58].

Так вже з 1 травня 2025 року в КНР набуває чинності спеціальний нормативний акт - «Положення про врегулювання спорів з іноземним елементом у сфері інтелектуальної власності» (涉外知识产权纠纷处理规定), затверджений Державною радою КНР. Документ містить 18 статей, у яких детально визначено права та обов'язки сторін, а також компетенції державних органів щодо розгляду спорів між китайськими та іноземними суб'єктами у сфері ІВ. Регламент передбачає: надання державними органами інформаційної та консультаційної підтримки, залучення до вирішення спорів незалежних посередників і арбітражу, підвищення правової обізнаності підприємств, суворий порядок збору та передачі доказів відповідно до міжнародних договорів, а також механізми реагування на дискримінаційні дії іноземних держав щодо китайських компаній. У випадку недостатнього захисту прав або дискримінації громадян і організацій КНР за кордоном, передбачено проведення розслідувань і можливість застосування контрзаходів. Таким чином, система нормативно-правового регулювання

зовнішньої торгівлі КНР є комплексною, поєднує національні та міжнародні стандарти, забезпечує ефективний контроль за торговельними потоками, захист інтересів держави та бізнесу, а також сприяє модернізації інфраструктури через механізми LGFV та участь у глобальних ініціативах [45].

2.2 Напрями розвитку зовнішньої торгівлі КНР

Одним із ключових чинників розвитку міжнародних зв'язків КНР стала її інтеграція до Світової організації торгівлі (СОТ) 11 грудня 2001 року. Світова організація торгівлі (СОТ) була заснована в 1995 році як правонаступник Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Це рішення стало важливим етапом зовнішньоекономічної стратегії країни, що відкрило нові горизонти для розширення торговельного співробітництва, доступу до світових ринків, імпорту сучасних технологій, інноваційного обладнання, наукових розробок, а також стратегічно важливих ресурсів.

Вступ Китайської Народної Республіки до Світової організації торгівлі (СОТ) засвідчив її прагнення та здатність інтегруватися у глобальну економіку шляхом прийняття міжнародних правил і стандартів багатосторонньої торгівлі. Такий процес адаптації до зовнішніх правових і економічних норм був не новим для Китаю: ще з кінця XX століття країна почала поступово реформувати свою правову систему під впливом іноземних моделей. Спочатку вона орієнтувалася на римсько-германську правову традицію, згодом на соціалістичну модель, а пізніше на сучасні західні підходи, поступово впроваджуючи елементи міжнародного законодавства [51].

Загалом, зміни у стратегії розвитку торгівлі Китаю можна поділити на два основні періоди: до приєднання до СОТ і після нього.

До приєднання до СОТ, враховуючи тодішню ситуацію в Китаї - неповне завершення Культурної революції, повністю планову економіку, більшість членів ГАТТ були розвиненими країнами, а Китай мав дуже обмежене розуміння міжнародних організацій - рішення не подавати заявку на відновлення членства в ГАТТ було правильним і реалістичним.

Перехід до ринкової економіки. Наприкінці 70-х - початку 80-х років Культурна революція в Китаї завершилась, і центральна влада вирішила сконцентруватися на економічному розвитку, зокрема на зовнішній торгівлі, особливо експорті. В той час Китай потребував валюти для розвитку, підприємства мали потребу в виробництві, робочі місця - у зайнятості, а продукція повинна була знайти шляхи для реалізації. Один з найважливіших шляхів - експорт. Генеральна угода з тарифів і торгівлі була основним міжнародним органом і угодою, що регулювала міжнародну торгівлю. Китай почав досліджувати її, і поступово усвідомив важливість цього для країни. У січні 1983 року Державна рада ухвалила рішення подати заявку на «відновлення членства». Після трьох років підготовки, 10 липня 1986 року Китай офіційно подав заяву на відновлення членства в ГАТТ [24].

Реформи та відкритість економіки. У 1992 році, після виступу Дена Сяопіна на півдні Китаю, було вирішено важливе питання співвідношення планової та ринкової економіки, а того ж року було ухвалено рішення про побудову соціалістичної ринкової економіки в Китаї. Це призвело до нової стадії переговорів щодо відновлення членства. У 1995 році ГАТТ було трансформовано в СОТ, і переговори про вступ до СОТ отримали новий розвиток.

Швидкий вступ до СОТ. У 1999 році центральна влада ухвалила рішення прискорити переговори про вступ до СОТ, що стало дуже важливим і своєчасним кроком. Водночас були розроблені численні важливі переговорні стратегії та політики, що дозволили прискорити процес інтеграції Китаю в глобальну економічну систему.

Приєднання Китаю до СОТ також сприяло все більше компаній “виходити” (走出去), щоб шукати нові ринки, технології та ноу-хау, з акцентом на розвинуті економіки, такі як ЄС, в останнє десятиліття. Більшість країн-членів ЄС спочатку позитивно ставилися до китайських інвестицій на своїх внутрішніх ринках, особливо враховуючи значні асиметрії в двосторонніх інвестиційних відносинах на користь ЄС. Однак останнім часом побоювання щодо технологічного продажу Китаю стали поширеними, що яскраво відображає зростаюче розчарування щодо практичних наслідків членства Китаю в СОТ.

Починаючи з 1991 року експорт Китаю почав значно перевищувати імпорту, що свідчить про перехід до експортоорієнтованої економіки (рис.1). На графіку дуже помітно, що у випадку Китаю глибока лібералізація торгівлі (1994–2001 рр.) була важливим етапом перед вступом до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2001 році. У цей період країна:

- Знизила мита на імпортовані товари.
- Послабила валютний контроль та дозволила конвертованість юаня для торгових операцій.
- Надала іноземним компаніям більше можливостей для ведення бізнесу в Китаї.
- Прийняла нові торговельні закони відповідно до міжнародних стандартів.

Цей етап сприяв стрімкому зростанню китайського експорту, залученню іноземних інвестицій та перетворенню Китаю на ключового гравця у світовій економіці.

11 грудня 2001 року Китай офіційно став 143-м членом Світової організації торгівлі (СОТ). Перед цим відбулися тривалі переговори. Особливо США, а також ЄС, проявили певну неохоту щодо того, щоб країна з дуже відмінною політичною та економічною системою приєдналася до організації, яка була в основному розроблена для ринкових економік. Тому

Китай не зміг стати засновником СОТ у 1995 році, але досяг успіху через шість років, зробивши - з китайської точки зору - значні поступки.

Можна з упевненістю сказати, що зовнішня торгівля Китаю та членство Китаю в СОТ заклало важливу основу для інтеграції країни у світову економіку та глобальні виробничі ланцюги. Китайський уряд сприяв експортно орієнтованій моделі зростання, заснованій на великому резерві дешевого трудового ресурсу та особливих умовах для іноземних інвесторів. Китай став найважливішим напрямом для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і ключовим глобальним виробничим центром, “фабрикою світу”. Це, в свою чергу, посилює глобальну економічну інтеграцію і має глибокий вплив на міжнародний поділ праці. У 2009 році, випередивши США та Німеччину, Китай став “світовим чемпіоном з експорту” (рис. 1) і сьогодні є ключовим економічним і торговим партнером для багатьох країн світу.

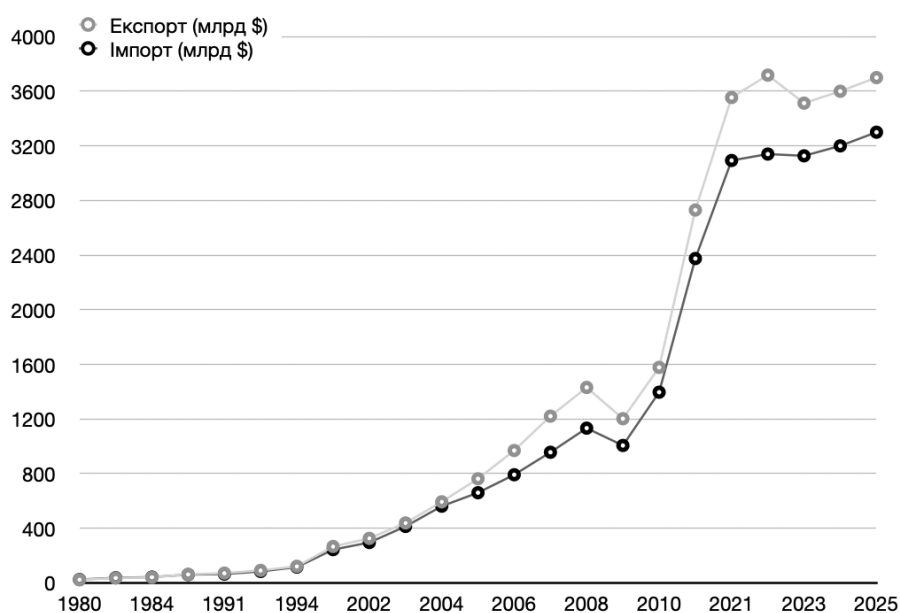

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту Китаю (1980 – 2025).

Складено автором на підставі [50].

Тепер уже неможливо уявити світову торгівлю та глобальні виробничі ланцюги без “Зроблено в Китаї”. Після вступу до СОТ у 2001 році

спостерігається стрімке зростання як експорту, так і імпорту, що свідчить про активізацію зовнішньоекономічної діяльності КНР. Особливо динамічне зростання експорту відбувалося у 2001–2008 рр., до початку глобальної фінансової кризи. У 2009 році, на тлі світової рецесії, експорт дещо знизився, однак вже з 2010 року Китай швидко відновив темпи зростання, закріпивши статус “світової фабрики”.

У 2010–2018 рр. зовнішня торгівля КНР характеризувалася стабільним позитивним сальдо, причому експорт залишався переважаючим. Водночас уряд КНР поступово почав реалізовувати стратегію “подвійної циркуляції”, спрямовану на збалансування внутрішнього та зовнішнього попиту.

Імпорт товарів і послуг Китаю за період з жовтня 1980 по 2018 рік також демонстрував зростання, досягнувши у 2018 році 2, млн доларів США . У порівнянні з 2017 роком він зріс на 15,8% . За даними СОТ, у перші три квартали 2018 року цей приріст склав 16,8% від загального світового збільшення імпорту .

Пандемія COVID-19 у 2020 році призвела до короточасного скорочення імпорту, однак експорт залишався на високому рівні завдяки зростанню попиту на медичне обладнання та електроніку. Надалі, у 2021–2023 рр., торгівля демонструє відновлення та адаптацію до нових умов глобального ринку, хоча й з окремими коливаннями, пов’язаними з геоекономічною нестабільністю та торговими обмеженнями.

Станом на 2025 рік, за прогнозами, КНР зберігає тенденцію до зростання експорту, проте зі значно вищою часткою високотехнологічної продукції. Імпорт також збільшується, що свідчить про структурні зміни в економіці та зміцнення внутрішнього ринку.

Таким чином, динаміка експорту та імпорту КНР у період 1980–2025 років демонструє суттєві структурні зрушення у зовнішній торгівлі країни. Якщо у 1980 році загальний обсяг зовнішньої торгівлі становив лише близько 38 мільярдів доларів США, то вже у 2006 році цей показник перевищив 1

трильйон доларів. Особливо помітне зростання спостерігалось після вступу Китаю до СОТ у 2001 році. Станом на 2018 рік обсяг експорту та імпорту досяг 30,5 трлн юанів (приблизно 4,56 трлн доларів США), що на 9,7% більше, ніж у попередньому році. У 2022 році Китай залишався другим за величиною торговельним партнером у світі, забезпечуючи понад 14% глобального експорту. Така динаміка підтверджує перехід країни до високотехнологічної експортоорієнтованої моделі розвитку з активним внутрішнім попитом.

Від Шовкового шляху до ініціативи «Один пояс – Один шлях»: історичний контекст. Одним із найяскравіших прикладів трансформації зовнішньоторговельної стратегії КНР та посилення її міжнародних зв'язків стала ініціатива «Один пояс, один шлях». Шовковий шлях - це одна з найдавніших і найважливіших торговельних мереж у світовій історії, яка з'єднувала Китай із країнами Центральної Азії, Близького Сходу та Європи.

У 1950-1960-х роках, після утворення Китайської Народної Республіки, країна активно будувала залізничні магістралі, що мали стратегічне значення для відновлення сухопутної торгівлі. До кінця ХХ століття Китай уже мав розвинену інфраструктуру, яка дозволяла відновити концепцію Шовкового шляху в сучасних умовах. Після реформ Дена Сяопіна в 1980-х роках країна поступово відкрилася для зовнішнього світу, почала активно залучати інвестиції та розширювати свої торговельні маршрути. Залізничні сполучення, що з'єднували Китай з Центральною Азією, стали основою для створення Нової Євразійської сухопутної магістралі, яка згодом стала частиною глобальної ініціативи «Один пояс-Один шлях».

У ХХІ столітті, після стрімкого економічного зростання Китаю, зросла потреба у створенні потужної міжнародної транспортної системи, яка б забезпечувала ефективну логістику для китайського експорту. У 2013 році Голова КНР Сі Цзіньпін офіційно оголосив про запуск ініціативи «Один пояс - Один шлях», яка стала прямим продовженням історичного Шовкового

шляху. Її мета – відновлення стародавніх торговельних маршрутів у новому форматі, створення сучасної інфраструктури та розширення економічної співпраці між країнами Євразії.

Сьогодні Китай відтворює цю ідею у сучасному форматі - через масштабний інфраструктурно-торговельний проєкт, закріплений у XIII п'ятирічному плані розвитку (оприлюднений у жовтні 2015 року). Ініціатива охоплює понад 65 країн, де проживає близько 60% населення світу, і передбачає розвиток торговельних шляхів як суходолом («Економічний пояс Шовкового шляху»), так і морем («Морський Шовковий шлях XXI століття»), об'єднуючи Китай із країнами Центральної Азії, Європи, Південно-Східної Азії, Близького Сходу та Африки.

Метою цієї ініціативи є не лише розширення ринків збуту китайської продукції, але й забезпечення імпорту стратегічно важливих ресурсів, стимулювання інфраструктурного розвитку партнерських країн і просування нових форм співпраці у галузях торгівлі, логістики, інвестицій та технологій. Через реалізацію цього проєкту Китай зміцнює свої зовнішньоекономічні позиції, встановлює нові дипломатичні зв'язки, посилює свій вплив на глобальному рівні та водночас сприяє міжнародній інтеграції [17].

Європейська комісія, визнаючи значення ініціативи, у 2015 році приєдналася до неї через «Платформу взаємозв'язку ЄС – Китай», що свідчить про її важливу роль у формуванні нової архітектури світових економічних зв'язків. Хоча деякі дослідники порівнюють «Один пояс, один шлях» (ОПОШ) із планом Маршалла, слід наголосити на відмінностях: якщо метою США після Другої світової війни було відновлення зруйнованих економік і стримування поширення комунізму, то Китай, навпаки, зосереджується на розширенні економічної співпраці, інвестицій і торгівлі як інструментів зовнішньополітичної взаємодії.

«Один пояс – Один шлях» або (Belt and Road Initiative, BRI) є концепцією, що визначає зовнішньоекономічну стратегію Китаю на

найближчі роки. Вона орієнтована на розвиток нових форматів міжнародного партнерства та створення глобальної моделі економічного співробітництва. ОПОШ позиціонується як платформа для міжнародної кооперації, спрямована на стимулювання спільного зростання за рахунок інтеграції транспортної, торговельної, фінансової та освітньої сфер.

Інвестиційна активність КНР у рамках ОПОШ суттєво перевершує масштаби американської ініціативи «Індо-Тихоокеанський економічний порядок». У той час як у межах цього проєкту інвестиції залишаються відносно обмеженими, фінансові потоки в ОПОШ, за різними оцінками, можуть сягати від 4 до 8 трлн доларів. Для порівняння, навіть План Маршалла, що забезпечив післявоєнне відновлення Західної Європи, у сучасному еквіваленті оцінюється лише у 180 млрд доларів (12 млрд доларів на момент його реалізації).

На відміну від концепцій лібералізації ринків, що спрямовані переважно на інтереси транснаціональних корпорацій та іноземних інвесторів, ОПОШ робить акцент на зростанні виробництва через створення спільних підприємств та реалізацію довгострокових інфраструктурних проєктів. Завдяки поєднанню конкурентних переваг держав-учасниць Китай формує нову модель міжнародної економічної інтеграції, яка змінює глобальний економічний ландшафт.

У квітні 2021 року відбувся Боаоський азійський форум, на якому Китай представив ініціативу «Один пояс – Один шлях» як оновлений Шовковий шлях із людським обличчям. Головний акцент зробили на тому, як проєкт може допомогти країнам-учасницям розвивати економіку та зменшувати рівень бідності. Китай також заявив про готовність зробити свою ініціативу більш прозорою та ефективною, вдосконаливши всі етапи реалізації проєктів – від планування до впровадження. Останнім часом Пекін почав змінювати підхід до фінансування, керуючись принципом «краще менше, але якісніше».

Так, Китай суттєво зменшив обсяги фінансування від двох найбільших державних банків - Банку розвитку Китаю та Експортно-імпортного банку Китаю для закордонних проєктів. Водночас зросла роль приватних китайських банків, які мають більше досвіду у фінансуванні міжнародних ініціатив. Це допоможе зробити проєкти більш ефективними та менш ризикованими.

2.3 Зовнішня торгівля КНР з Європейським Союзом та Україною

У період з 1975 року Європейський Союз (ЄС) і Китай розпочинають дипломатичні відносини на рівні Європейської економічної спільноти (ЄЕС). Встановлення дипломатичних відносин між КНР та Європейським Співтовариством у травні 1975 року стало відправною точкою для формування тісної співпраці, зокрема у сфері зовнішньої торгівлі. Протягом понад чотирьох десятиліть двосторонні торговельні зв'язки не лише стабільно розвивалися, а й суттєво впливали на розширення економічних та політичних контактів.

Європейський Союз уже протягом 15 років залишається найбільшим торговельним партнером Китаю, а Китай, у свою чергу, стабільно посідає друге місце серед партнерів ЄС, будучи водночас основним джерелом імпорту для європейських країн. Після розширення ЄС у 2004 році (приєднання Польщі, Угорщини, Чехії та ще семи країн), Євросоюз випередив Японію та США, ставши найбільшим зовнішньоторговельним партнером Китаю.

На сучасному етапі щорічний обсяг товарообігу між КНР та 28 країнами ЄС сягає приблизно 600 мільярдів доларів США, а щохвилинна вартість торгових операцій між сторонами перевищує 1 мільйон доларів. Така інтенсивність торговельних зв'язків сприяє не лише зміцненню економік обох сторін, а й посиленню міждержавного діалогу, інвестиційної активності та

технологічного обміну, що підкреслює провідну роль зовнішньої торгівлі у розвитку міжнародних відносин.

Але такі міцні міжнародні відносини між країнами були не завжди, китайсько-європейські відносини значно покращилися після кризи у 1989 році. Криза 1989 року була пов'язана з придушенням протестів на площі Тяньаньмень у Пекіні. У червні 1989 року китайський уряд застосував силу для припинення масових демонстрацій, що розпочалися як студентський рух із вимогами демократичних реформ. Ці події призвели до значних людських жертв, кількість яких оцінюється в сотні або тисячі осіб.

У результаті цих подій Європейський Союз та низка інших західних країн запровадили санкції проти Китайської Народної Республіки.

Серед них було ембарго на постачання озброєнь, обмеження у дипломатичних контактах і деякі економічні заходи. Це суттєво ускладнило політичні та економічні відносини між ЄС і КНР [15].

У 1991 році ЄС надає Китаю статус “повного ринкового економічного партнера”, що створює юридичну основу для розвитку економічних відносин. На початку 1990-х років Китай знаходився в процесі масштабних економічних реформ під керівництвом Дена Сяопіна. Після прийняття ринкових реформ, таких як створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) і поступовий перехід від планової економіки до ринкової, Китай почав відкриватися для міжнародної торгівлі та інвестицій.

1991 рік став важливим етапом для Китаю, оскільки країна почала поглиблювати свої економічні зв'язки з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським Союзом, що став однією з основних цілей китайської зовнішньої політики того часу.

Призначення Китаю статусу “повного ринкового економічного партнера” означало, що ЄС визнавав Китай як країну з ринковою економікою, що відповідає певним вимогам для розвитку економічної співпраці на основі взаємних вигод.

Це рішення мало кілька важливих аспектів:

- Юридичний статус : це дало Китаю юридичну основу для розширення економічних відносин з ЄС. Відтепер Китай мав змогу отримувати вигоди від різних торгових преференцій і знижок у рамках взаємної торгівлі.
- Зниження торгових бар'єрів: поступово Китай почав отримувати доступ до більш вигідних умов торгівлі з ЄС, що сприяло зростанню експорту китайських товарів до європейських країн.
- Спільні проекти та інвестиції: ЄС став важливим інвестором у китайську економіку, що дозволило Китаю модернізувати інфраструктуру і технології. Європейські компанії почали активно інвестувати в Китай, зокрема в галузях автомобілебудування, електроніки та енергетики.

У 1995 році більшість запроваджених санкцій було скасовано, що дало змогу відновити співпрацю та сприяло зміцненню політичних і економічних зв'язків між Європейським Союзом і Китаєм.

У той час обидві сторони оцінювали ці відносини доволі позитивно та вважали, що переваги співпраці значно перевищують нечисленні сфери, де існувала значна напруженість у відносинах між ЄС та Китаєм.

Взагалі, ЄС став одним із найбільших торгових партнерів Китаю та важливим джерелом інвестицій в китайську економіку а саме після вступу Китаю до Світової торгової організації (СОТ) у 2001 році. Вже на початку 2000-х ЄС став одним із перших, хто відкрив свої ринки для китайських товарів та інвестицій. У 2004 році був підписаний План спільних дій між ЄС і Китаєм, спрямований на зміцнення політичних і економічних зв'язків. ЄС у цей період активно підтримував Китай у його прагненні модернізувати свою економіку та залучати західні технології.

Коли китайське керівництво розпочало політику «реформ і відкритості» три десятиліття тому, між Європейським Союзом і Китаєм не існувало значущих торговельних відносин. Після обережного старту на початку 1990-х

років торговельні зв'язки почали активно розвиватися, особливо з 2002–2003 років. За останні десять років обсяг товарообігу між ЄС і Китаєм збільшився на 400 %, зростаючи з 101 млрд євро у 2000 році до 395 млрд євро у 2010 році.

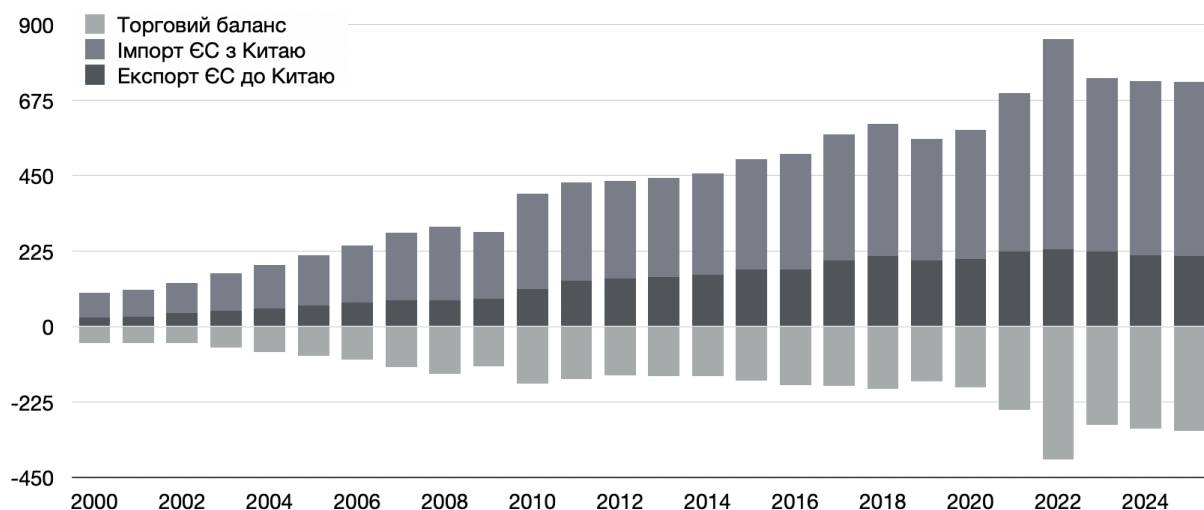

Рис. 2. Динаміка міжнародної торгівлі Китаю з Європейським Союзом у 2000–2024 роках. Складено автором на підставі [32; 46].

З 2010 року торгівля між Європейським Союзом і Китаєм демонструвала стійке зростання, що відображає поглиблення економічних зв'язків і перетворення КНР на ключового партнера для ЄС (рис. 2). У 2010 році експорт ЄС до Китаю становив 113 млрд євро, а імпорт із Китаю — 282 млрд євро. Вже тоді Китай став другим за величиною торговельним партнером ЄС і найбільшим джерелом імпорту, охоплюючи майже 19% усього імпорту ЄС із третіх країн.

У наступні роки обсяги торгівлі невпинно зростали. До 2014 року Китай утримував позицію одного з головних торговельних партнерів ЄС, а частка КНР у структурі імпорту та експорту Євросоюзу залишалася стабільно високою. Основу торгівлі складали машини, транспортні засоби, електроніка та хімікати [5].

У 2017 році експорт ЄС до Китаю досяг 198 млрд євро, імпорт – 375 млрд євро. Дефіцит торговельного балансу сягнув 176 млрд євро, а Китай був найбільшим партнером ЄС за імпортом і другим за експортом. Ця тенденція зберігалася й надалі, а структура торгівлі поступово зміщувалася в бік високотехнологічної продукції та електроніки.

Пандемія COVID-19 у 2020 році не тільки не зупинила, а й прискорила зростання торгівлі: Китай став найбільшим торговельним партнером ЄС, обігнавши США. Обсяг товарообігу сягнув 586 млрд євро. Експорт ЄС до Китаю зріс до 202,5 млрд євро, а імпорт із Китаю – до 383,5 млрд євро. Китайська економіка швидше відновлювалася після пандемії, що сприяло збільшенню експорту до Європи, особливо у сферах електроніки, медичних товарів і побутової техніки [28].

Цей же період також відзначився зростанням торговельного дефіциту ЄС з Китаєм, який у 2022 році досяг рекордних розмірів, перевищивши €396 мільярдів (Eurostat, 2022). Це стало причиною занепокоєння в Європі щодо нерівного доступу до ринків, а також щодо того, як державні субсидії, які Китай надає своїм виробникам, можуть створювати несправедливі конкурентні переваги. Європейський комісар з торгівлі, Валдіс Домбровскіс, зазначив, що для стабільності економічних відносин між ЄС та Китаєм важливо знайти рішення, яке дозволить зменшити дисбаланс у торгівлі, а також запобігти подальшій ескалації політичних [41].

Так вже у 2023 році загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС і Китаєм сягнув 739 млрд євро. Експорт ЄС до Китаю становив 223,6 млрд євро, імпорт із Китаю — 515,9 млрд євро. Дефіцит торговельного балансу ЄС із Китаєм досяг 292 млрд євро, і хоча темпи зростання торгівлі дещо сповільнилися через геополітичну напругу та захисні заходи ЄС, Китай залишився найбільшим постачальником товарів до Європи та третім ринком збуту для європейських виробників.

У 2025 році тенденція зберігається: Китай залишається стратегічним партнером для ЄС, хоча темпи зростання торгівлі сповільнюються через нові виклики - торговельні бар'єри, конкуренцію у сфері високих технологій і посилення контролю за інвестиціями. Проте обсяги взаємної торгівлі залишаються рекордними, а структура експорту та імпорту поступово змінюється на користь інноваційної та екологічної продукції

Європейські інвестиції в Китай мають значний обсяг і різноманітні сектори, в які вони спрямовані. Зокрема, найбільшими інвесторами є Великобританія, Німеччина, Франція, Нідерланди та Італія. Основна частина європейських інвестицій фокусується на обробній промисловості, яка отримує близько 50% всіх інвестицій, а також на секторах нерухомості та фінансових послуг. Це пояснюється низькими витратами на робочу силу в Китаї, що дозволяє європейським компаніям знижувати витрати на виробництво товарів. Водночас, велика частина цих інвестицій використовується для створення виробничих потужностей, орієнтованих на експорт у треті країни, зокрема в Європу та інші азійські ринки.

Така стратегія дозволяє європейським підприємствам максимально використовувати економічні переваги Китаю, включаючи низькі витрати на робочу силу та високі технологічні можливості, що, своєю чергою, дає їм конкурентні переваги на світовому ринку. Окрім того, роль китайських економічних кластерів, таких як у Перл-Рівер-Дельта та в районі Янцзи, є надзвичайно важливою для інвесторів, оскільки ці регіони забезпечують високий рівень технологічного розвитку та ефективну роботу субпідрядників.

Однак, незважаючи на ці переваги, європейські компанії все ще стикаються з численними не тарифними бар'єрами, які утруднюють доступ на китайський ринок. Членство Китаю в СОТ та розвиток внутрішнього ринку країни призвели до певних змін, однак багато проблем у сфері інвестицій і торгівлі все ще залишаються не розв'язаними, а саме основні проблеми Китаю, які створюють нестабільність для інвесторів ЄС стали:

– Непослідовне регулювання – правила для іноземних компаній часто змінюються, а місцева влада може встановлювати свої обмеження, що ускладнює довгострокове планування бізнесу.

– Примусовий трансфер технологій – Китай вимагає від іноземних компаній передавати свої технології місцевим партнерам, що створює ризик втрати інтелектуальної власності.

– Державний контроль – ключові сектори економіки (наприклад, сталь, телекомунікації, енергетика) залишаються під контролем держави, і іноземцям важко отримати там вплив.

– Корупція та бюрократія – у Китаї високий рівень корупції, а складні адміністративні процедури уповільнюють прийняття рішень та створюють додаткові витрати для бізнесу.

– Нерівні умови – китайські компанії отримують державну підтримку (дешеві кредити, субсидії), а іноземні компанії не мають таких переваг, що створює нерівні конкурентні умови.

Саме через це, фінансова криза та криза державного боргу в Європі, які розпочалися у 2008 році, значно посилили вже існуючі напруження у відносинах між ЄС і Китаєм. Китай, стаючи дедалі впевненішим на міжнародній арені, відмовлявся йти на компроміси у торговельних переговорах. Водночас у Європі почали зростати вимоги до протекціоністських заходів через великий обсяг дешевих імпортованих товарів із Китаю. Основними проблемами для європейських компаній стали обмежений доступ до китайського ринку та недостатній захист інтелектуальної власності.

У цьому контексті розглядаються останні перевірки торговельної політики Китаю, проведені як COT у рамках Механізму огляду перехідного періоду (TRM) і Механізму огляду торговельної політики (TPRM), так і Сполученими Штатами Америки через створений Конгресом спеціальний виконавчий комітет із питань Китаю.

Попри те, що Європейський Союз, на відміну від Сполучених Штатів Америки, не створював окремої групи для контролю за дотриманням Китаєм зобов'язань у межах СОТ, він активно використовує наявні механізми СОТ, а також двосторонні канали співпраці. Крім того, за торговельними бар'єрами в Китаї здійснює постійний моніторинг Торгово-промислова палата ЄС у Китаї. Саме на основі даних цих джерел, а також опитувань безпосередніх учасників торгівлі, було виявлено ключові проблемні сфери, що продовжують існувати для ЄС у контексті китайської торговельної політики [34].

Крім того, з'явився опір щодо китайських інвестицій у європейські компанії. Наприклад, покупка китайською стороною компанії Volvo викликала хвилю занепокоєння у Швеції та Бельгії через можливі втрати робочих місць.

Занепокоєння виникли саме через можливість того, що китайські інвестиції можуть призвести до реструктуризації компаній, що, у свою чергу, може спричинити скорочення робочих місць. Європейські уряди та працівники висловлювали побоювання, що після придбання європейських підприємств китайськими інвесторами може відбутися перенесення виробництва або оптимізація витрат, що негативно вплине на локальний ринок праці та економічну стабільність. Таким чином, страх перед втратою робочих місць і зменшенням контролю над стратегічними підприємствами став однією з основних причин занепокоєння у Швеції та Бельгії.

У політичному аспекті ключовою подією цього періоду стала роль Китаю під час європейської кризи боргу. У 2010 році Китай інвестував сотні мільйонів євро у грецькі порти та інші інфраструктурні проекти, надаючи підтримку економіці Греції. Також Китай заявив про готовність підтримати уряди Португалії та Іспанії, зокрема пообіцяв не скорочувати своїх запасів європейських облігацій. Однак ці дії не отримали широкої підтримки в Європі, що було пов'язано з критичним ставленням європейців до жорсткої внутрішньої політики Китаю.

До 2011 року, під час візиту президента Європейської ради Германа Ван Ромпея до Китаю, обидві сторони продемонстрували прагнення підтримувати і розвивати відносини. У цей період китайсько-європейські відносини перейшли на новий етап, коли замість загальних обіцянок сторони почали фокусуватися на конкретних зобов'язаннях, механізмах співпраці та досягненні реальних результатів.

Ключовим етапом у розвитку економічних відносин між Китаєм та ЄС стало підписання Всеосяжної інвестиційної угоди (Comprehensive Agreement on Investment, CAI) в 2020 році. Ця угода покращила доступ європейських компаній на китайський ринок, скасувала вимоги щодо створення спільних підприємств із китайськими партнерами і надавала більш вигідні умови для іноземних інвестицій. США активно виступали проти підписання цієї угоди, намагаючись переконати Європу відмовитися від її підписання, особливо в частині, що стосувалася технологій подвійного призначення.

Цей крок був сприйнятий як доказ ослаблення впливу США на європейську політику, оскільки ЄС, на відміну від США, активно сприяв поглибленню економічних зв'язків з Китаєм, незважаючи на всі суперечності, пов'язані з правами людини та політичною ситуацією в Китаї.

Так, вже з 2020 по 2025 рік відносини між Китаєм та Європейським Союзом зазнали суттєвих змін через кілька важливих факторів, серед яких пандемія COVID-19, політична напруженість і економічні виклики. Пандемія стала одним із найбільших викликів для глобальної економіки, у тому числі й для торговельних відносин ЄС і Китаю. Країни Європи, сильно залежні від китайських поставок, зіткнулися з порушеннями ланцюгів постачання, що призвело до перегляду стратегій постачання товарів. Як зазначив Валдіс Домбровскіс, європейський комісар з питань торгівлі, «коронакриза відкрила нові реалії для глобальних ланцюгів поставок, і ЄС має можливість переосмислити свою залежність від Китаю» (Dombrovskis, 2020). Це стало

стимулом для перегляду торгових стратегій та прискорило зміни в глобальних економічних процесах [27].

Крім того, політичні напруження через різні геополітичні питання, зокрема війна в Україні, також стали важливим фактором, який впливає на економічні відносини між Китаєм та ЄС. Позиція Китаю щодо війни в Україні викликала занепокоєння серед європейських партнерів, які очікують від Пекіна більш активної підтримки міжнародних санкцій і розв'язання конфлікту. Як зазначив представник Європейської ради, «відносини ЄС з Китаєм не можуть залишатися незмінними в умовах геополітичних змін, і ми очікуємо від Китаю більш конкретних кроків для підтримки миру в Європі» (European Council, 2022). Ці фактори, разом із змінами в міжнародній політиці, можуть мати серйозні наслідки для економічних відносин між Китаєм і ЄС у майбутньому [30].

Отже, хоча 2020–2025 роки стали періодом розвитку економічних зв'язків між Китаєм та ЄС, різкі політичні та економічні зміни вносили значні корективи в ці відносини. Пандемія, замороження ратифікації САІ, зростання торговельного дефіциту та геополітична напруженість стали важливими чинниками, що формують сучасний етап китайсько-європейських відносин.

Окремої уваги заслуговують і двосторонні торговельно-економічні відносини Китаю з країнами, які не є членами Європейського Союзу, зокрема - з Україною. Відносини між Україною та Китайською Народною Республікою (КНР) мають багатий історичний контекст і продовжують розвиватися в різних сферах, включаючи економіку, культуру та дипломатію.

Українсько-китайські відносини мають довгу та багатогранну історію, що почалася більше ста років тому. Від соціально-політичного взаємодії до стабільного торгово-економічного співробітництва, ці відносини пережили підйоми і спади, але ніколи не зникали. Сучасний Китай акцентує увагу на розвитку мирних, стабільних та взаємовигідних відносин з іншими країнами,

у тому числі з Україною, де геополітичні та економічні фактори відіграють важливу роль у розвитку співпраці.

Важливу роль у встановленні перших контактів відіграла культура, адже Китай був і залишається одним з великих культурних і цивілізаційних центрів, що привертало увагу українських інтелектуалів, учених та дипломатів. У цей період було кілька спроб розвитку торгових відносин, хоча вони були обмежені політичними умовами, особливо в контексті Першої світової війни та наступних революційних подій.

Встановлення дипломатичних відносин між Україною та Китайською Народною Республікою відбулося 31 жовтня 1992 року, що стало важливою віхою в розвитку двосторонніх відносин. У цей час було підписано Угоду про створення Українсько-китайської міжурядової комісії з торгово-економічного співробітництва, яка стала важливим інструментом для розширення співпраці між країнами. Після встановлення дипломатичних відносин Китай активно почав розвивати співпрацю з Україною не тільки в економічній, а й у культурній та освітній сферах.

Одним із найбільш яскравих прикладів китайської зацікавленості в розвитку двосторонніх відносин стала діяльність першого Надзвичайного і Повноважного Посла Китайської Народної Республіки в Україні - Чжоу Ліцзюня. Він працював в Україні з 1993 по 1995 рік і був одним із головних дипломатів, що сприяв укладанню ключових угод, що стали основою для розвитку співпраці між двома державами. За його каденції було укладено низку важливих угод, які мали значний вплив на подальший розвиток торгових, наукових та культурних зв'язків між Україною та Китаєм.

Зокрема, Чжоу Ліцзюнь був активним учасником підписання Договору про принципи дружби і співробітництва між Україною та КНР у 1992 році, що стало основою для розвитку двосторонніх відносин. Також були укладені угоди про торговельно-економічну співпрацю, що дозволили активізувати обмін товарами та послугами між країнами. Важливою частиною діяльності

Чжоу Ліцзюня було сприяння науково-технічному співробітництву, що дало поштовх для розвитку спільних наукових проєктів та обміну досвідом у різних галузях [14].

У перші роки після підписання угод увага обох країн була зосереджена на зміцненні економічних зв'язків, зокрема в аграрній та промисловій сферах. Україна, яка мала багатий досвід у сільському господарстві, поставила перед собою мету розширити експорт своєї сільськогосподарської продукції до Китаю, що стало важливим кроком на шляху до встановлення партнерських відносин у цій галузі. У свою чергу, Китай зацікавився українським ринком як джерелом продукції, яка могла б задовольнити зростаючий попит на зерно та інші сільськогосподарські товари, що, в свою чергу, відкрило нові перспективи для українських виробників.

Взаємовідносини між Україною та Китаєм, що активізувалися з початку 2000-х років, справили помітний вплив не лише на двостороннє співробітництво, а й на ширший контекст міжнародних зв'язків КНР. Україна, як важливий партнер у Східній Європі, відкрила для Китаю нові стратегічні можливості в регіоні та сприяла просуванню ініціатив КНР, зокрема в межах формату «Один пояс - один шлях».

Так, впродовж 1990-х років і на початку 2000-х Україна активно постачала до Китаю зернові культури, зокрема пшеницю та ячмінь, а також олійні культури. З економічної точки зору, це стало важливим моментом активного залучення китайських інвесторів та збільшення поставок українських товарів на китайський ринок. Китай зацікавився українськими аграрними продуктами, такими як пшениця, ячмінь та соняшникова олія, що стало основою для значного зростання товарообігу між країнами. У свою чергу, Україна почала активно імпортувати китайську продукцію, що забезпечило Китаю надійний доступ до ринку Європи. Українські металургійні підприємства також почали розвивати співпрацю з китайськими компаніями, що допомогло зміцнити економічні зв'язки між країнами.

Вже в 2001 році Україна експортувала близько 250 тисяч тонн пшениці і 200 тисяч тонн ячменю на суму приблизно 60-70 мільйонів доларів США. Це були важливі експортні товари, які підтримували економічні зв'язки між державами. Також, у цей період зростали поставки молочної продукції та м'яса, що також мали значну частку в товарообігу (див. Додаток В) [36].

Іншою важливою статтею експорту була металургійна продукція. Україна постачала до Китаю металеві вироби і прокат, що становило приблизно 150-200 тисяч тонн у 2001 році на суму близько 50 мільйонів доларів США. Це був важливий сегмент торгових відносин, оскільки Китай активно розвивав свою промисловість і був зацікавлений у поставках металургійної продукції для своїх потреб.

Ще однією важливою складовою українського експорту до Китаю була техніка та обладнання, включаючи сільськогосподарські машини та електроніку. Вартість експорту таких товарів до Китаю у 2001 році становила близько 40 мільйонів доларів США (див. Додаток Г). З іншого боку, Китай активно постачав Україні різноманітну продукцію. Однією з основних статей експорту Китаю до України були машини та обладнання. У 2001 році Китай поставив в Україну близько 100 тисяч одиниць техніки, зокрема трактори та електричне обладнання, на суму понад 150 мільйонів доларів США. Це включало як сільськогосподарське обладнання, так і електричні машини, які використовувалися в промисловості та побуті.

Один із головних постачальників сільськогосподарської техніки, китайська компанія YTO Group Corporation, розпочала поставки тракторів до України на початку 2000-х років. У 2001 році було поставлено близько 500 тракторів YTO, що дозволило компанії отримати значну частку на українському ринку сільгосптехніки. Ці трактори активно використовувались для обробки ґрунту та збору врожаю, сприяючи розвитку аграрного сектора в Україні.

У 2003 році до цієї групи постачальників додалася компанія Lovol, яка розпочала експорт своїх тракторів до України. Всього було поставлено близько 300 одиниць техніки Lovol на суму 10 мільйонів доларів США. Ця техніка також здобула популярність завдяки своїй доступності та надійності, що дозволило суттєво посилити позиції китайських виробників на українському ринку [12].

На додачу, в 2005 році китайський автопром, зокрема компанія Geely, почала постачати автомобілі в Україну. В перший рік було реалізовано близько 2 тисяч автомобілів Geely, що свідчить про зростаючий інтерес українських споживачів до китайських авто. Вони стали популярними завдяки низьким цінам та хорошій комплектації, що приваблювало широкий сегмент українських покупців [35].

Крім того, Китай активно постачав в Україну електричне обладнання та машинобудівну продукцію, зокрема генератори та трансформатори. У 2002 році було поставлено понад 100 генераторів китайського виробництва, що використовувалися в енергетичному секторі України для забезпечення стабільної роботи енергетичних об'єктів.

Саме через велику кількість китайської техніки, зокрема тракторів, автомобілів і електричних машин, КНР посилили модернізування Україні свої галузі, знизити витрати та підвищити ефективність. Тому однією з основних статей експорту були зернові культури, зокрема пшениця, кукурудза та ячмінь. У 2003 році Україна експортувала близько 5 мільйонів тонн пшениці, на загальну суму 1,2 мільярда доларів США. Крім того, в 2003 році було експортовано 3 мільйони тонн кукурудзи, що принесло Україні 800 мільйонів доларів США [55].

Крім того, Китай активно постачав в Україну споживчі товари, зокрема одяг, взуття, товари для дому. Поставки цих товарів суттєво зросли після 2000 року, коли в Україні збільшувався попит на дешеві та доступні продукти китайського виробництва.

У 2011 році було підписано угоду про стратегічне партнерство між Україною та Китаєм, що включало співпрацю в інфраструктурі, енергетиці та сільському господарстві. Одним із найбільших проектів стало будівництво китайськими компаніями інфраструктурних об'єктів в Україні, зокрема транспортних коридорів та енергетичних об'єктів.

Протягом останніх двадцяти років Китай активно розвиває власну модель культурної дипломатії, посилюючи вплив через так звану «м'яку силу». Одним із ключових інструментів цієї політики стали Інститути Конфуція, які спрямовані на популяризацію китайської мови та культури за кордоном. В Україні ці установи функціонують як культурно-освітні центри на базі провідних університетів, сприяючи міжкультурному діалогу та освітньому обміну.

На сьогодні в Україні діє шість Інститутів Конфуція: у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (відкритий у 2008 році), Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (з 2009 року), Київському національному лінгвістичному університеті (з 2013 року), Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського (з 2014 року), Вінницькому національному технічному університеті (відкритий у 2021 році) та Тернопільському національному педагогічному університеті імені В. Гнатюка (також з 2021 року). Окрім цього, у Запорізькому національному університеті працює Школа Конфуція, а при Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського діє Музичний центр Конфуція.

Діяльність цих інституцій спрямована на організацію курсів китайської мови, культурних заходів, майстер-класів, стажувань у Китаї, а також на розширення наукового та освітнього співробітництва між Україною та КНР. Інститути Конфуція стали важливим чинником зростання інтересу до Китаю серед українських студентів, викладачів і широкої громадськості, а також платформою для розвитку партнерських відносин між двома країнами [6].

Такі культурні ініціативи мали позитивний вплив і на економічну взаємодію. Вивчення мови та культури партнера сприяло зростанню довіри в ділових колах, пришвидшувало переговорні процеси та стимулювало розвиток туризму, освітніх програм та міжнародних стажувань. Багато випускників українських університетів, які пройшли навчання в Інститутах Конфуція, згодом ставали учасниками українсько-китайських економічних проєктів, працювали у сфері зовнішньої торгівлі, логістики, маркетингу та дипломатії.

Проте політична ситуація в Україні, а також її орієнтація на інтеграцію з Європейським Союзом і НАТО вносили елементи невизначеності в китайськоукраїнські відносини. Після 2014 року, коли Україна поглибила свої зв'язки з ЄС, Китай продовжував економічне співробітництво, але виявляв обережність у політичній підтримці України.

2.4 Особливості та проблеми зовнішньої торгівлі КНР з США

На сьогодні США залишаються одним із ключових торговельних партнерів Китаю, хоча їхня частка у зовнішньоторговельному обороті КНР поступово зменшується через загострення торговельної війни, тарифних обмежень і політичної напруги. За даними на початок 2025 року, США займають третє місце серед зовнішньоторговельних партнерів Китаю після Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН, англ. Association of Southeast Asian Nations) та Європейського Союзу. Обсяг товарообігу між Китаєм і США у січні-квітні 2025 року склав понад 200 млрд доларів, що становить близько 10% від загального зовнішньоторговельного обороту КНР.

Враховуючи поточний стан торговельних відносин між Китаєм і США, доцільно проаналізувати, які саме історичні події та фактори вплинули на формування сучасної моделі співпраці та суперництва між цими країнами [20].

Протягом останніх десятиліть відносини між США та КНР неодноразово змінювалися: від періодів активної економічної інтеграції та взаємовигідної торгівлі до етапів загострення конкуренції, впровадження тарифних обмежень і політичної напруги. Основними причинами нинішнього протистояння стали значний торговельний дефіцит США у відносинах із Китаєм, масове перенесення виробництва до КНР, питання захисту інтелектуальної власності, примусовий трансфер технологій, а також прагнення обох держав до глобального економічного й технологічного лідерства. Саме ці чинники визначили характер сучасних торговельно-економічних відносин, які нині перебувають у стані складної взаємозалежності та конкурентної боротьби які я буду розглядати.

Важливою платформою для вирішення саме торговельних суперечок залишається Спільна комісія з питань торгівлі та комерції (JCCT), яка діє з 1983 року та дозволяє обом сторонам обговорювати питання захисту інтелектуальної власності, доступу до ринків, інвестицій та інші актуальні проблеми. Однак, попри регулярні переговори, більшість гострих питань залишається невирішеною, що впливає на динаміку двосторонньої торгівлі.

Основною метою створення JCCT стало зміцнення економічних зв'язків між США та Китаєм після декількох десятиліть обмеженого торгового співробітництва, яке існувало до відновлення дипломатичних відносин у 1979 році [52].

Під час Холодної війни Китай залишався відносно ізольованим у міжнародному економічному контексті, але початок 1980-х років став періодом для поступового відкриття країни до світових ринків. Китай прагнув модернізувати свою економіку і залучити інвестиції, в той час як США були зацікавлені у розширенні доступу до китайського ринку, що створювало нові можливості для американського бізнесу.

У контексті контролю за виконанням зобов'язань Китаєм у межах Світової організації торгівлі, Сполучені Штати Америки обрали стратегічно

жорсткіший підхід. Ще у 2000 році Конгрес США створив Постійний виконавчий комітет з питань Китаю (Congressional-Executive Commission on China, CECC), завданням якого є систематичний моніторинг дотримання Китаєм міжнародних економічних норм, а також прав людини та трудових прав [11, с. 236]. У зазначеному звіті розглядаються стратегічні рекомендації США щодо посилення контролю за виконанням Китаєм зобов'язань у рамках Світової організації торгівлі (СОТ), з акцентом на правозахисні аспекти. Основні положення включають:

1. Жорсткі торговельні обмеження через порушення прав людини:

1.1. США пропонують розширити санкції та імпорتنі заборони на товари, вироблені з використанням примусової праці, зокрема в Сіньцзяні (через Uyghur Forced Labor Prevention Act).

1.2. Рекомендовано включити до “чорних списків” компанії, пов’язані з примусовою працею, та заборонити їм доступ до ринків США (наприклад, платформи типу Temu).

2. Реформа правил СОТ:

2.1. США закликають переглянути процедури СОТ для ефективнішого реагування на порушення прав людини, пов’язані з торгівлею.

2.2. Пропонується створити механізми, що дозволяють країнам-членам ВТО вводити санкції за систематичні порушення трудових прав.

3. Тиск на міжнародних партнерів:

3.1. США мають координувати дії з ЄС та іншими союзниками для створення спільних санкційних списків та обмежень, що ускладнять Китаю обхід правил через треті країни.

3.2. Підкреслюється необхідність фінансових покарань для компаній, які ігнорують заборони на використання примусової праці.

4. Прозорість ланцюгів поставок:

4.1. Вимагається обов'язкове розкриття інформації про походження сировини для критичних секторів (електроніка, сонячна енергетика, текстиль).

4.2. Пропонується використовувати технології (наприклад, блокчейн) для відстеження товарів із зон ризику.

5. Юридична відповідальність корпорацій:

5.1. Рекомендації включають позови до міжнародних судів проти китайських компаній, причетних до порушень прав людини, з метою компенсацій для постраждалих.

Окрім того, важливу роль відіграє Офіс Торгового представника США (USTR), який щорічно оцінює торговельну політику КНР, відстежуючи випадки недобросовісної конкуренції або порушення торговельних правил. Цей підхід суттєво відрізняється від практики Європейського Союзу який не створював окремої структури для контролю за діями Китаю в межах СОТ, натомість віддаючи перевагу багатостороннім механізмам і діалогу.

У той час, як США володіли передовими технологіями та капіталом, Китай мав великий потенціал у вигляді кваліфікованої робочої сили та доступу до важливих юридичних документів. Спочатку Китай зберігав багато важливих даних і технологій, що були недоступні для США. Проте з часом виявилось, що китайські компанії активно копіюють передові технології, зокрема насіння кукурудзи, а пізніше й складне машинне обладнання та інші інновації, що значно впливало на конкурентоспроможність американських підприємств. Одним із найбільш яскравих прикладів є випадки незаконного використання американських технологій в аграрному секторі, коли китайські компанії почали виготовляти свої власні версії продукції на основі технологій, отриманих від американських партнерів [4].

У 2004 році Сполучені Штати Америки подали перший позов проти Китайської Народної Республіки до Світової організації торгівлі (СОТ), що стало важливим етапом у розвитку торгових відносин між двома країнами.

Цей позов був пов'язаний з китайськими практиками щодо обмеження доступу на ринок для іноземних товарів та захисту внутрішнього ринку, зокрема стосувався обмежень на імпорт деяких американських товарів, таких як автомобілі та текстильні вироби.

Основною причиною подання позову стало те, що США вважали, що Китай порушує свої зобов'язання перед СОТ, не виконуючи вимог щодо відкриття ринку та забезпечення рівних умов для іноземних компаній. США заявили, що Китай використовує дискримінаційні практики в торгівлі, включаючи введення надмірних тарифів, квот і неприяжні регулювання, що обмежують конкуренцію та ставлять американських виробників у не вигідне становище. Зокрема, позов стосувався китайських заходів, спрямованих на обмеження доступу на ринок для іноземних автомобілів і текстильних виробів. Згідно з вимогами СОТ, країни-члени повинні дотримуватися принципів вільної торгівлі та відкритості ринків для іноземних товарів, однак Китай у певних випадках вводив обмеження, що порушувало ці принципи [37].

Рішення СОТ щодо цього позову, яке було ухвалене пізніше, стало важливим визнанням того, що Китай має виконувати свої зобов'язання перед міжнародною спільнотою. Це також стало підтвердженням того, що Китай, як частина глобальної економіки, не може обмежувати конкурентність ринку через застосування протекціоністських заходів. В результаті подання позову США змогли добитися певних змін у китайській політиці щодо тарифів та обмежень на імпорт, що сприяло розвитку двосторонніх торгових відносин і покращенню умов для американських компаній у Китаї

У 2006 році було започатковано Стратегічний економічний діалог між президентами США та Китаю, що стало важливим кроком у розвитку двосторонніх відносин між державами. Цей діалог відкрив нові можливості для вирішення проблем у торгівлі, економіці та глобальних питаннях, що стосуються безпеки та стабільності. У 2009 році, за президента Обами, був

запущений Стратегічний та економічний діалог США-Китаю, що дозволило ще більше поглибити співпрацю в цих сферах.

Одночасно Китай продовжував розвиватися як технологічний лідер. У 2007 році китайська компанія CRRC (China Railway Rolling Stock Corporation) випустила перший швидкісний потяг, що перевершив багато західних аналогів за технічними характеристиками, підкреслюючи здатність Китаю розвивати передові технології в різних галузях. Це значно посилило позиції Китаю на світовій арені, але також викликало занепокоєння в США, де почали виникати питання щодо захисту інтелектуальної власності та росту технологічного домінування Китаю.

Ці події стали частиною більш широкої картини розвитку економічних і стратегічних відносин між двома країнами, в яких питання технологічного прогресу, конкуренції та співробітництва набули важливого значення [29].

З початку 2010-х років, на тлі глобальної економічної напруги, політичні лідери США почали приймати рішення, що істотно впливали на економічну співпрацю між двома країнами. У 2018 році адміністрація президента Дональда Трампа ініціювала торговельну війну з Китаєм, запровадивши серію тарифів на китайські товари з метою зменшення дефіциту торгівлі та захисту американських технологій. Це рішення стало частиною стратегії “America First”, яку Трамп активно просував

У 2011 році, після кількох років напружених переговорів, Судова палата Світової організації торгівлі (СОТ) ухвалила рішення на користь Китаю у спорі щодо державних субсидій. Це рішення стало важливим у контексті суперечок між двома країнами, що стосувалися державного втручання в економіку та підтримки китайських державних підприємств. Відносини між США та Китаєм ставали дедалі напруженішими через різницю в підходах до торгівлі, промислової політики та інтелектуальної власності.

Перехід до 2015 року ознаменувався завершенням переговорів щодо Транс тихоокеанського партнерства (TPP), великої торгової угоди між двома

десятками країн, що мало на меті створити відкритий і прозорий торговий простір серед країн Тихоокеанського регіону. Китай, який не був включений у цю угоду, почав активніше звертати увагу на внутрішню економічну стратегію і зміцнення своїх позицій на міжнародному рівні, зокрема, через ініціативу “Один пояс, один шлях”.

Наступний важливий етап настав у 2017 році, коли Дональд Трамп став президентом США. Під його керівництвом Сполучені Штати вийшли з Транстихоокеанського партнерства, що стало також частиною стратегії “America First”. США почали активніше проводити політику, спрямовану на захист національних економічних інтересів, зокрема, через запровадження нових торгових бар’єрів та обмежень для китайських товарів. Китай, з іншого боку, активно намагався зберегти свою економічну стабільність і вплив на глобальному ринку, при цьому зберігаючи відкритість до міжнародної співпраці [40].

З 2018 по 2019 рік економічні відносини між США та Китаєм стали ще більш напруженими через чергову хвилю тарифів і зустрічні санкції, що охопили майже всі сфери двосторонньої торгівлі. Підсумком цього стало укладення “Фази 1” торгової угоди в січні 2020 року, але напруженість залишалася високою, і ринки все ще залишались під загрозою нових економічних заходів з обох боків.

Коли у 2020 році між США та Китаєм була підписана угода “Фаза 1”, яка стала важливою віхою в їхніх відносинах. Основні положення угоди стосувалися сільського господарства, інтелектуальної власності та доступу до китайських ринків для американських компаній. Проте, попри ці домовленості, Китай не зміг значно зменшити торгівельний дефіцит з США, що спричинило продовження торговельної напруженості. У 2020 році також Китай підписав важливі міжнародні угоди, включаючи Всеосяжне регіональне економічне партнерство (ВРЕП) з низкою азійських країн та Всеосяжну інвестиційну угоду (CAI) з Європейським Союзом, що зміцнило

його економічні зв'язки з іншими країнами, особливо в контексті торгової війни з США.

У 2022 році США почали вводити більш строгі експортні обмеження на чіпи, які є критично важливими для розвитку китайської технологічної галузі. Ці заходи були частиною стратегії з обмеження технологічного зростання Китаю та захисту національних інтересів США. Одним із важливих кроків було обмеження постачання високотехнологічних чіпів і програмного забезпечення, що здатні підтримувати розвиток китайських передових виробництв, таких як у сфері штучного інтелекту та мобільних технологій.

У 2024 році відбулося продовження торговельних обмежень у контексті торгової війни між США і Китаєм. Дональд Трамп ініціював введення нових тарифів на китайські товари, зокрема на продукцію в технологічному секторі, що включала також чіпи та інші важливі складові для китайської промисловості. Ці тарифи стали частиною більш жорсткої економічної стратегії США, орієнтованої на зменшення торгівельного дефіциту та захист американських інтересів в умовах глобальної конкуренції.

У своєму інтерв'ю для програми віцепрезидент Центру Китаю та глобалізації (Center for China and Globalization, CCG), висловив позицію Китаю щодо ескалації торговельної війни зі США:

- «Китай існує вже понад 5 000 років. Більшу частину цього часу Сполучених Штатів не існувало, і ми вижили. Якщо США хочуть тиснути на Китай, ми впораємося з ситуацією без них і очікуємо проіснувати ще 5 000 років. Втрата 15% нашого експортного ринку, тобто експорту до США? Зовсім ні. Китай повністю готовий боротися до самого кінця, оскільки світ достатньо великий, і Сполучені Штати не є єдиним ринком у світі. Тож, якщо США хочуть повністю закрити себе від китайського ринку — будь ласка» [41].

Ця заява підкреслює рішучість Китаю протистояти економічному тиску та демонструє його готовність адаптуватися до нових умов світової торгівлі,

зосереджуючись на диверсифікації торговельних партнерів та зміцненні внутрішнього ринку.

Станом вже на 2025 рік, торговельне протистояння між США та Китаєм набуло нової ескалації. Після повернення Дональда Трампа на посаду президента США у січні 2025 року торговельне протистояння між США та Китаєм вийшло на новий рівень ескалації. Адміністрація Трампа оголосила про запровадження додаткових мит на китайські товари, які досягли рекордних 145% - це стало найвищим тарифом у сучасній історії торговельних відносин двох країн. У відповідь Китай підвищив мита на американські товари до 125% і ввів обмеження на експорт стратегічно важливих ресурсів, зокрема рідкоземельних металів, що критично важливі для високотехнологічної промисловості США.

У березні 2025 року Китай встановив амбітну ціль економічного зростання на рівні 5%, незважаючи на зростаючий тиск з боку США. Прем'єр-міністр Лі Цян підкреслив рішучість Китаю подолати труднощі та забезпечити стабільний розвиток економіки, зосереджуючись на внутрішньому попиті та інноваціях у високотехнологічних галузях, таких як штучний інтелект, квантові технології та 6G. Цей крок демонструє прагнення Китаю зменшити залежність від зовнішніх ринків та зміцнити внутрішню економіку.

У квітні 2025 року президент Сі Цзіньпін здійснив дипломатичний тур до В'єтнаму, Малайзії та Камбоджі, спрямований на зміцнення економічних зв'язків та просування ідеї Китаю як надійного партнера в регіоні Південно-Східної Азії. Цей крок розглядається як частина стратегії Китаю з диверсифікації торговельних партнерів та зменшення залежності від американського ринку [13].

Поточна ситуація свідчить про те, що Китай активно адаптується до нових економічних реалій, спричинених торговельною війною з США. Через поєднання внутрішніх реформ, дипломатичних ініціатив та стратегічних

економічних кроків, Китай демонструє готовність протистояти зовнішньому тиску та забезпечити стабільний розвиток своєї економіки.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження було обґрунтовано роль зовнішньої торгівлі Китаю в розвитку міжнародних зв'язків Китаю. Дослідження теоретичних та практичних засад зовнішньої торгівлі КНР свідчить про її динамічну еволюцію - від ізольованої економіки до одного з провідних акторів світового ринку.

Теоретичне осмислення поняття зовнішньої торгівлі, її структури та ролі міжнародних партнерів дало змогу встановити, що саме багатовекторність та гнучкість стали ключовими характеристиками зовнішньоторговельної стратегії Китаю. Сьогодні вона базується не лише на експортно-орієнтованій моделі, але й на активному імпорті високотехнологічної продукції, а також на розширенні економічної присутності на ключових ринках світу.

З'ясування сутності політики «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна дозволило визначити її як чинника лібералізації зовнішньої торгівлі КНР. Істотним впливом на модернізацію до розвитку зовнішньої торгівлі був здійснений завдяки реформам Ден Сяопіна. Його стратегія «Чотири модернізації» не лише сприяла внутрішній трансформації аграрного та промислового секторів, але й зумовила потребу у відкритості до світового ринку. Впровадження спеціальних економічних зон, лібералізація торгівлі, податкова та митна реформи створили передумови для масштабного залучення іноземного капіталу та технологій. У результаті, з 1980-х років спостерігається стійке зростання обсягів експорту та імпорту. У 1980 році зовнішньоторговельний обіг КНР складав близько 38 млрд доларів США, тоді як у 2023 році цей показник сягнув понад 6 трлн доларів США, що свідчить про майже 160-кратне зростання.

Охарактеризовано соціально-політичний та економічний профіль країни. Так, Китайська Народна Республіка демонструє унікальну модель соціально-політичного та економічного розвитку, що поєднує централізоване управління з ринковими механізмами. Політична система ґрунтується на однопартійній владі КПК з принципом «демократичного централізму», де ключові рішення приймаються партійною верхівкою. Незважаючи на формальну наявність парламенту (ВЗНП), реальна влада зосереджена в руках партійного керівництва, що забезпечує стабільність, але обмежує політичний плюралізм.

Аналіз нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі КНР на сучасному етапі дозволив дійти висновку, що Китай сформував цілісну, динамічну та гнучку систему правових механізмів, яка відповідає викликам глобалізованої економіки. Поглиблення інтеграції до світового торговельного простору, що розпочалося з вступу до СОТ у 2001 році, поступово переросло у стратегію багатосторонньої правової взаємодії, яка реалізується через укладення регіональних і двосторонніх торговельних угод, таких як RCEP та численні FTA. Водночас важливу роль у виробленні торговельної політики відіграють як центральні органи влади (зокрема ВЗНП), так і регіональні структури через механізми LGFV, що підтверджує складну багаторівневу природу правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності КНР.

У процесі дослідження стало очевидним, що нормативно-правова база Китаю не є статичною - вона постійно адаптується до змін у міжнародному економічному середовищі, враховує глобальні виклики та спрямована на забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Саме гнучкість, стратегічність і відкритість цієї моделі є тими факторами, що забезпечують стабільне зростання китайського експорту, активну участь у світових ініціативах і поступове перетворення КНР на одного з провідних регуляторних акторів у сфері міжнародної торгівлі.

Обґрунтовано, що вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) та реалізація ініціативи «Один пояс, один шлях» стали основними напрямками розвитку зовнішньої торгівлі Китаю. Поглиблений аналіз розвитку зовнішньої торгівлі Китаю засвідчив, що вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) та реалізація ініціативи «Один пояс, один шлях» були не просто окремими етапами торговельної політики, а продуманими елементами довгострокової геоекономічної стратегії. Завдяки членству в СОТ Китай зумів не лише адаптувати внутрішнє законодавство до глобальних стандартів, а й суттєво розширити присутність на зовнішніх ринках, що стало основою для стрімкого зростання експорту та залучення інвестицій.

У свою чергу, ініціатива «Один пояс, один шлях» продемонструвала прагнення КНР не лише брати участь у міжнародній торгівлі, а й формувати її інфраструктурну основу, об'єднуючи ринки шляхом створення нових транспортно-логістичних коридорів. Це дозволило Китаю вийти за межі класичної моделі «виробник - експортер» і перейти до позиції активного конструктора глобального економічного простору.

На сьогоднішній день саме завдяки цим крокам Китай значно зміцнив свої позиції як глобального торговельного лідера, диверсифікував зовнішньоекономічні зв'язки, знизив критичну залежність від окремих регіонів і забезпечив собі ширший вплив на правила гри в міжнародній торгівлі. Ці стратегічні рішення не лише посилили економічну стійкість держави, а й дали їй інструменти впливу в умовах світової нестабільності.

Зовнішня торгівля КНР з Європейським Союзом та Україною охарактеризована як важлива складова для розвитку його багатосторонніх міжнародних економічних зв'язків; відіграє стратегічну роль у формуванні нової моделі міжнародної взаємодії Китаю в XXI столітті. На сучасному етапі ЄС виступає для Пекіна не лише великим ринком збуту, а й одним з основних каналів інтеграції у глобальну економіку за стандартами високої якості, прозорості та сталого розвитку. Розширення експортно-імпортних операцій

між сторонами супроводжується зростанням інвестиційної активності, участю у спільних проєктах та спробами гармонізувати регуляторні підходи, що створює новий формат співпраці - не лише комерційної, а і політико-економічної.

У той час як ЄС намагається диверсифікувати свої торговельні зв'язки та зменшити залежність від окремих гравців, Китай використовує партнерство з Європою як інструмент стабілізації своєї зовнішньої політики та економіки на фоні геополітичної конкуренції зі США. КНР успішно закріплюється як постійний і важливий учасник європейського економічного простору, адаптуючи свою модель розвитку до вимог ринку ЄС.

У контексті двосторонніх відносин з Україною спостерігається поступове посилення співпраці, передусім у сфері сільського господарства, промислової продукції, логістики та транспорту. Україна, маючи вигідне геостратегічне розташування, розглядається Китаєм як ключова ланка для реалізації довгострокових цілей з розвитку наземних торгових маршрутів, зокрема у межах логістичних ініціатив. У цьому партнерстві КНР прагне не лише до доступу до українських товарів та ресурсів, а й до політичної стабільності на регіональному рівні, що дозволяє їй посилювати вплив у Центрально-Східній Європі.

Зовнішня торгівля з ЄС та Україною стала для КНР одним із найдієвіших інструментів економічної дипломатії. Вона дозволила не лише розширити ринки збуту, а й поступово змінити глобальне сприйняття Китаю — з ролі “фабрики світу” до активного архітектора нової міжнародної торговельної архітектури. У сучасних умовах це забезпечує Пекіну потужні переговорні позиції, дозволяє залучати технології, капітал та політичну підтримку, формуючи нові глобальні союзи, засновані на економічній доцільності, а не ідеологічній близькості.

Серед особливостей зовнішньої торгівлі Китаю із США є високий рівень взаємозалежності: США протягом тривалого часу залишаються одним

із найбільших імпортерів китайських товарів, тоді як Китай був основним постачальником широкого спектру промислової та споживчої продукції на американський ринок. Разом із тим, саме ця залежність стала підґрунтям для загострення торговельного протистояння між державами.

Проблеми особливо загострились із 2018 року, коли США ініціювали введення високих імпорتنих тарифів на китайську продукцію, звинувачуючи Китай у недобросовісних торговельних практиках, включно з порушенням прав інтелектуальної власності, примусовим трансфером технологій та державним субсидуванням окремих галузей. У відповідь Китай запровадив дзеркальні заходи, що призвело до взаємного обмеження товарообігу та зростання напруги на світовому ринку. Внаслідок торговельної війни загальний обсяг експорту КНР до США у 2019 році зменшився на понад 12%, а частина американських компаній почала переносити свої виробничі потужності в інші азійські країни.

Попри конфліктний характер відносин, Китай продовжив активне нарощування свого торговельного потенціалу, роблячи ставку на внутрішній ринок та переорієнтацію експорту на країни, що розвиваються, а також посилення ролі в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Таким чином, загострення у відносинах із США стало поштовхом для КНР до глибших структурних реформ у зовнішній торгівлі, розвитку інноваційної економіки та зменшення залежності від західних ринків.

Узагальнюючи результати, слід відзначити, що зовнішня торгівля стала не лише індикатором, але й каталізатором внутрішніх реформ у КНР. Вона забезпечила стабільні темпи зростання ВВП, стимулювала розвиток високотехнологічних секторів, прискорила урбанізацію та підвищила конкурентоспроможність на світовому ринку. Разом з тим, Китай зіштовхується із новими викликами — геополітичним тиском, залежністю від імпорту деяких ресурсів, а також необхідністю переходу від кількісного до якісного формату зростання.

Зовнішня торгівля КНР за останні чотири десятиліття пройшла шлях від допоміжного інструменту економіки до її провідного рушія, значно вплинувши як на внутрішню модернізацію країни, так і на глобальний економічний баланс. Китай продовжує зміцнювати свої позиції на світовій арені, незважаючи на зовнішні виклики з боку окремих держав, зокрема США та ЄС. Обмеження у двосторонній торгівлі, запровадження тарифних бар'єрів, дискусії щодо захисту прав інтелектуальної власності та занепокоєння щодо стрімкого розвитку китайських технологій стали стимулом для Пекіна зосередитися на внутрішніх резервах та стратегічних перевагах. Така ситуація дозволяє Китаю не лише адаптуватися до нових умов, але й акцентувати увагу на формуванні самодостатньої, інноваційно орієнтованої моделі зовнішньої торгівлі, що базується на наявному потенціалі, а не лише на необхідності переконувати міжнародну спільноту у своїй унікальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Договірно-правова база між Україною та Китаєм. Київ, без року.
URL:
<https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/184-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>(дата звернення: 11.03.2025).
2. Про зовнішню торгівлю: Закон КНР (ред. 2005 р.). *Офіційний портал Уряду КНР*. URL:
https://www.gov.cn/flfg/2005-06/27/content_9851.htm(дата звернення: 14.04.2025).
3. Про зовнішню торгівлю: Закон КНР. 1994. 12 трав. URL:
https://wipolex-resources-eu-central-1-358922420655.s3.amazonaws.com/edocs/lexdocs/laws/zh/cn/cn410zh_1.pdf(дата звернення: 02.05.2025).
4. Йонг Н. Як Китай копіює американські технології: історія про кукурудзу, шпигунів і мільярди доларів. *BBC News Україна*. 2023, 17 січ. URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-64301995> (дата звернення: 11.05.2025).
5. Зварич Р. Китай на міжнародній економічній арені. 2020. 16 с.
URL:
https://library.wunu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20МБМ/Каф%20міжн%20ек/Зварич%20Р/1Китай%20на%20міжнародній%20економічній%20арені.pdf (дата звернення: 26.02.2025).
6. Інститут Конфуція в Україні. Київ. URL:
<https://philology.knu.ua/institut-konfutsiya/>(дата звернення: 07.05.2025).
7. Китай очима Азії. Колективна монографія / Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. Київ, 2017. 316 с. URL:
<https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2017/07/Book-1.pdf> (дата звернення: 26.02.2025).

8. Король М., Парлаг І. Китайський фактор у глобальній економіці: виклики та перспективи для України. *Економіка і суспільство*, 2020. С. 53-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-8> (дата звернення: 19.05.2025).
9. Леонова М. У Китаї скасували обмеження термінів президентства. *Громадське*. 2018, 11 берез. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-kytai-skasuvaly-obmezhennia-terminiv-prezydentstva> (дата звернення: 25.05.2025).
10. Метельова Т. О. Великий китайський шлях реформ: стратегія Ден Сяопіна та результати її реалізації. Україна: контекст світових подій. *Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.)*. / За заг. ред. член-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. Розд. 1. С. 67-75 URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4784/1/Velykyi%20kytaiskyi%20shliakh%20reform.pdf>(дата звернення: 09.05.2025).
11. Теорія та практика зовнішньої торгівлі: конспект лекцій для студентів спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» /Укладачі: Ушакова Н.Г., Помінова І.І. Харків : ХДУХТ, 2020. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/11342> (дата звернення: 25.03.2025).
12. Сухина А. Трактори з Піднебесної. *Пропозиція*: журн. 2019. № 10. URL: <https://propozitsiya.com/articles/tekhnika-ta-obladnannya-traktory/traktory-z-pidnebesnoyi-katehoriya-100> (дата звернення: 13.04.2025).
13. Сі Цзіньпін на тлі ескалації тарифного протистояння зі США відвідає В'єтнам, Малайзію та Камбоджу. *Укрінформ*. 2025, 11 квіт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3980862-si-czinpin-na-tli-eskalacii-tarifnogo->

protistoanna-zi-ssa-vidvidae-vetnam-malajziu-ta-kambodzu.html (дата звернення: 15.10.2023).

14. Цзюнь Ч. Особливості державного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні та в Китаї. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4\(75\)/uazt_2014_4_12.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4(75)/uazt_2014_4_12.pdf) (дата звернення: 04.04.2025).

15. Чумаченко О. А. Стратегічне партнерство Європейського Союзу і Китаю: 10 років потому. *Вісник міжнародних відносин Київського міжнародного університету*. 2013. № 7. С. 42–55. URL: <https://vmv.kymu.edu.ua/series/vipusk7/4.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

16. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 2. С. 30-52. DOI: 10.31617/3.2024(133)02 (дата звернення: 24.04.2025).

17. Шевченко П. Китайський проєкт «Один пояс, один шлях» та його можливості для України. *Хвиля*. 2018. URL: <https://hvylya.net/uk/analytics/144985-kitayskiy-proekt-odin-poyas-odin-shlyah-ta-yogo-mozhливosti-dlya-ukrayini>.

18. Юр'єва П. Б., Микитенко Т. Зовнішньоекономічна діяльність та особливості її оподаткування: теоретичні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2022. DOI:10.32782/2524-0072/2022-38-30 (дата звернення: 02.03.2025).

19. Юр'єва П. Б. Зовнішня торгівля країни в умовах глобальних трансформацій: аналітичний інструментарій. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 29. С. 68–79. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/10.pdf. (дата звернення: 02.03.2025).

20. Як змінювався обсяг торгівлі між США та Китаєм. *Слово і діло*. 2025, 12 лют. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2025/02/12/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsyia-obsyah-torhivli-mizh-ssha-ta-kytaye>(дата звернення: 06.05.2025).

21. Albert H. Y. Chen. The Concept of “Datong” in Chinese Philosophy as an Expression of the Common Good. URL: <https://hub.hku.hk/bitstream/10722/143448/2/Content.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

22. CECC Annual Report. 2024. URL: <https://www.cecc.gov/sites/evo-subsites/cecc.house.gov/files/2024-12/2024-CECC-Annual-Report.pdf> (дата звернення: 19.05.2025).

23. CEIC Data. Ukraine – Total Exports to China. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/total-exports-to-china>. (дата звернення: 15.05.2025).

24. Jungbluth C. Challenge and Opportunity: China inside the WTO and EU-China Relations. *Policy Brief*. № 2021/01. URL: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/EU-China-Relations_Policy_Brief.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

25. China’s Post-1978. Economic Development and Entry into the Global Trading System. *Cato Institute*. 2023, October 10 URL: <https://www.cato.org/publications/chinas-post-1978-economic-development-entry-global-trading-system> (дата звернення: 04.04.2025).

26. US–China relations: timeline. 1949-2025. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations> (дата звернення: 24.03.2025).

27. Dombrovskis V. EU-China trade relations during the pandemic. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_531(дата звернення: 07.04.2025).

28. Китай став найважливішим торговельним партнером Євросоюзу. *DW.com*. URL:

<https://www.dw.com/uk/китай-став-найважливішим-торговельним-партнером-євросоюзу/a-56577878> (дата звернення: 03.03.2025)

29. Prevost D., Choukroune L., Creemers R., Huchet J.-F. EU-China Trade Relations / Directorate-General for External Policies of the Union. Policy Department. *European Parliament*. 2011, July. P. 24–25. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/433861/EXPO-INTA_ET\(2011\)433861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/433861/EXPO-INTA_ET(2011)433861_EN.pdf). (дата звернення: 28.02.2025).

30. EU-China summit: Restoring peace and stability in Ukraine is a shared responsibility. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/04/01/eu-china-summit-restoring-peace-and-stability-in-ukraine-is-a-shared-responsibility/> (дата звернення: 15.05.2025).

31. China-EU – international trade in goods statistics. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics (дата звернення: 18.02.2025).

32. EU trade in goods with China: less deficit in 2023. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240304-2> (дата звернення: 14.04.2025).

33. The value of EU-27 imports from China almost tripled between 2001 and 2008. *Eurostat*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5cba6968-ea2c-4fda-8d78-ed6120dd643e/language-en> (дата звернення: 21.03.2025).

34. Fewsmith J. China Since Tiananmen: The Politics of Transition. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 384 с. 12–15. URL: <https://ru.scribd.com/document/838148073> (дата звернення: 06.03.2025).

35. Geely's presence growing in Ukraine. *Global Times*. 2023. URL: <https://www.globaltimes.cn/content/728432.shtml> (дата звернення: 03.05.2025).

36. History of Ukraine-China Bilateral Trade. URL: https://www.researchgate.net/publication/350289928_History_of_Ukraine-China_Bilateral_Trade(дата звернення: 29.03.2025).
37. US launches first WTO complaint against China. *IndustryWeek*. 2005, Jan. 13. URL: <https://www.industryweek.com/archive/article/21954934/us-launches-first-wto-complaint-against-china> (дата звернення: 20.03.2025).
38. Direction of Trade Statistics – IMF Data. *International Monetary Fund*. URL: <https://data.imf.org/?sk=9d6028d4-f14a-464c-a2f2-59b2cd424b8> (дата звернення: 04.05.2025).
39. Justin Y.L. The Household Responsibility System in China's Agricultural Reform. 1990. URL: <https://www.jstor.org/stable/1566543> (дата звернення: 06.03.2025).
40. Трамп підписав указ про вихід США з Транстихоокеанського партнерства. *LB.ua*. 2017. 23 січ. URL: https://lb.ua/world/2017/01/23/356626_tramp_podpisal_ukaz_vihode_ssh.html
41. Китайсько-європейські відносини після 1989 року. *Ministry of Commerce of the People's Republic of China*. URL: <https://m.mofcom.gov.cn/article/zwjg/zwsq/zwsqoz/202003/20200302942801.shtml> (дата звернення: 22.05.2025).
42. China-EU trade and economic relations in numbers. *Ministry of Commerce of the People's Republic of China*. Beijing, 2019. 44 p. URL: <https://m.mofcom.gov.cn/article/zwjg/zwsq/zwsqoz/202003/20200302942801.shtml> (дата звернення: 08.04.2025).
43. Odinye I. S. 邓小平经济改革及其对中国经济发展的影响 [The Economic Reforms of Deng Xiaoping and Their Impact on China's Economic Development]. *Journal of China Studies*. 2021. Vol. 2, No. 1. С. 24–25. URL: https://www.researchgate.net/profile/Sunny-Odinye/publication/364603401_dengxiaopingjingjigaigejiqiduizhongguojingjifazhandeyingxiang/links/6352a87296e83c2

6eb3e62cc/dengxiaopingjingjigagejiqiduizhongguojingjifazhandeyingxiang.pdf(дата звернення: 27.02.2025).

44. 2023 Trade Policy Agenda and 2022 Annual Report. *Office of the United States Trade Representative*. Washington: Executive Office of the President Washington, D.C. 20508. 2023. 354 p. URL: <https://ustr.gov> (дата звернення: 17.03.2025).

45. Положення про врегулювання спорів з іноземним елементом у сфері інтелектуальної власності. *People's Daily Online*. URL: <http://cpc.people.com.cn/n1/2025/0320/c64387-40442747.html>(дата звернення: 26.05.2025).

46. Handelsbeziehungen EU–China. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/433861/EXPO-INTA_ET\(2011\)433861_DE.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/433861/EXPO-INTA_ET(2011)433861_DE.pdf) (дата звернення: 21.03.2025).

47. Country Profile : China. URL: https://epch.in/sites/default/files/circulars/Profile_China.pdf (дата звернення: 03.04.2025).

48. Smith A. Of the Principle Which Gives Occasion to the Division of Labour. URL: <https://www.d.umn.edu/cla/faculty/jhamlin/4111/Smith/SmithDV2.html>(дата звернення: 20.03.2025).

49. Tian X. Exhibiting the Cultural Revolution, Part 3: Dazibao Exhibitionism. *Fairbank Center for Chinese Studies*. 2017, November 13. URL: <https://fairbank.fas.harvard.edu/research/blog/exhibiting-the-cultural-revolution-part-3-dazibao-exhibitionism/>(дата звернення: 10.04.2025).

50. China Exports. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/china/exports> (дата звернення: 03.04.2025)

51. Long G. Twenty years since China's WTO accession: looking back and forward: Translated by Thomas E. Smith. *China Watch*. 2022. Vol. 2, No. 16, April. URL:

<https://china-cee.eu/2022/04/28/twenty-years-since-chinas-wto-accession-looking-back-and-forward/>. (дата звернення: 26.05.2025).

52. Fact sheet: U.S.-China Joint Commission on Commerce and Trade. URL:

<https://2010-2014.commerce.gov/sites/default/files/documents/migrated/Fact%20Sheet-JCCT.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

53. US-China relations were turbulent in 2010. *VOA News*. 2010, December 19. URL: <https://www.voanews.com/a/us-china-relations-were-turbulent-in-2010-112182634/132524.html> (дата звернення: 10.05.2025).

54. Weu Y. The Making of an Economic Superpower: Unlocking China's Secret of Rapid Industrialization. Singapore. *World Scientific Publishing*. 2016. 336 p. URL: <https://www.worldscientific.com/worldscibooks/10.1142/9885> (дата звернення: 13.03.2025).

55. Exports of goods and services (% of GDP) – China. *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=CN> (дата звернення: 08.05.2025).

56. World Integrated Trade Solution (WITS): Ukraine Trade Summary 2001. *World Bank*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2001/Summary> (дата звернення: 19.03.2025).

57. Djankov S., Miner S., Edwin M., Truman E., Lawrence R.Z., Fredrick Toohey F., Hendrix C.S. 一带一路倡议: 动机、范围与挑战 [Belt and Road Initiative: Motivation, Scope and Challenges] Washington, DC : Peterson Institute for International Economics. 2016, August 19. URL: <https://www.piie.com/blogs/zhong-wen/yidaiyiluchangyidongjifanweiyutiaozhan> (дата звернення: 01.04.2025).

58. 李力行. 一类特殊的国有企业——“地方政府融资平台公司”的债务问题 [Боргові проблеми особливого типу державного підприємства:

«компанії-платформи для фінансування місцевих органів влади»]. 2019, 29 жовт. URL: <https://www.nsd.pku.edu.cn/cbw/jb/498734.htm> (дата звернення: 09.02.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Дацзибао під час Культурної революції в Китаї (1966-1976 рр.)

Джерело: [53]ДОДАТОК Б

Основні нормативно-правові акти та міжнародні угоди КНР у сфері зовнішньої торгівлі

Назва документа/угоди	Рік	Назва документа/угоди
-----------------------	-----	-----------------------

Закон КНР «Про зовнішню торгівлю»	1994 (оновл. 2004, 2016)	Визначає загальні принципи, порядок імпорту/експорту, захист прав ІВ, механізми контролю та відповідальності
Митний кодекс КНР	1987	Регламентує митні процедури, декларування, контроль вантажів, застосування тарифів та санкцій
Закон КНР «Про митний тариф»	2004	Встановлює правила застосування імпорتنних/експортних мит, тарифних квот, пільгового оподаткування
Участь у СОТ	2001	Зобов'язання щодо лібералізації торгівлі, зниження бар'єрів, гармонізація з міжнародними стандартами
Угода RCEP	2020 (чинна з 2022)	Поглиблення регіональної інтеграції, поступове зниження мит, спрощення процедур
Двосторонні угоди про вільну торгівлю (FTA)	2005–2024	Зниження/скасування мит, сприятливі умови для інвестицій, технологічного
Законодавство щодо інтелектуальної власності	2001–2023	Захист авторських прав, патентів, торгових марок; боротьба з контрафактом, примусовим трансфером

ДОДАТОК В

Експорт з України до Китаю (2001–2025 рр.)

Рік	Товар/Група товарів	Обсяг	Вартість (млн \$)
2001	Пшениця	250 000 тонн	60–70
	Ячмінь	200 000 тонн	Входить у суму
	Металопродукція	150 000–200 000 тонн	~50
	Сільгосптехніка та електроніка	—	~40
2003	Пшениця	5 000 000 тонн	1 200
	Кукурудза	3 000 000 тонн	800
2010	Кукурудза	4 500 000 тонн	1 150
2012	Арматура, труби	300 000 тонн	120
2015	Пшениця	6 000 000 тонн	1 450
2018	Сталеві листи	250 000 тонн	180
2020	Кукурудза	8 000 000 тонн	1 800
2023	Пшениця	5 500 000 тонн	1 700
2024	Рулонна сталь	200 000 тонн	160
2025	Кукурудза	7 000 000 тонн	2 100

Джерела: [23, 55, 56]

ДОДАТОК Г

Імпорт України з Китаю (2001–2025 рр.)

Рік	Товар/Група товарів	Обсяг	Вартість (млн \$)
2001	Машини та обладнання	100 000 одиниць	>150
	Трактори YTO	500 одиниць	входить у суму
2003	Трактори Lovol	300 одиниць	10
2005	Автомобілі Geely	2 000 одиниць	~20
2011	Будівельна техніка	2 000 одиниць	60
2012	Автомобілі Chery	3 500 одиниць	40
2019	Трактори YTO	1 200 одиниць	35
2020	Автомобілі BYD, Geely	5 000 одиниць	100
2023	Електроніка, комплектуючі	—	120
2025	Промислове обладнання, електромашини	5 000 одиниць	~160

Джерело: [23]

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачки ступеня бакалавра
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Онацької Жанны Віталіївни

на тему «Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю»

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів, оскільки зовнішня торгівля Китаю з Європейським Союзом, Україною, США, країнами Глобального Півдня стала не лише основою його економічної модернізації, але й важливим інструментом розвитку міжнародних зв'язків з провідними державами світу, перетворення його на глобального актора в системі міжнародних відносин.

Робота Ж.В. Онацької складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 58 найменувань, з яких 36 – іноземними мовами; 4 додатків.

У першому розділі детально проаналізовано еволюцію зовнішньої торгівлі Китаю, починаючи з другої половини ХХ століття. Особливу увагу приділено реформам Ден Сяопіна, які заклали інституційні основи для лібералізації економіки, створення спеціальних економічних зон і залучення іноземних інвестицій, а також для формування Китаю як одного з провідних гравців світового ринку. В роботі наведено сучасні підходи до аналізу структури зовнішньої торгівлі, визначені основні теоретичні категорії, показники соціально-економічного та політичного профілю Китаю.

Другий розділ присвячено аналізу нормативно-правового регулювання зовнішньої торгівлі Китаю; діяльності місцевих платформ фінансування (LGFV), що забезпечують інфраструктурну підтримку зовнішньої торгівлі; ініціативи «Один пояс, один шлях» у формуванні нових форматів міжнародної співпраці. Безперечною заслугою Ж. Онацької є самостійне складання рисунків «Динаміка експорту та імпорту Китаю (1980 – 2025)» (с. 33) та «Динаміка міжнародної торгівлі Китаю з Європейським Союзом у 2000-2024 роках» (с. 41). На підставі аналізу законодавства КНР, авторка самостійно склала Додаток Б «Основні нормативно-правові акти та міжнародні угоди КНР у сфері зовнішньої торгівлі», що, безумовно, посилює роботу. На особливий інтерес заслуговує дослідження торговельних відносин КНР з ЄС, Україною та США та основних проблем, з якими стикаються іноземні компанії на китайському ринку. Це свідчить про глибоке розуміння теми та здатність критично аналізувати умови та чинники, що обумовлюють напрями зовнішньої торгівлі КНР та їхній вплив на розвиток його міжнародних зв'язків.

Ж.Онацька ретельно аналізує зовнішню торгівлю КНР з Європейським Союзом, особливості та проблеми зовнішньої торгівлі з США, надає актуальний матеріал до 2025 року. Утім, на жаль, торговельні відносини КНР з Україною проаналізовані до 2014 року.

Незважаючи на висловлене зауваження, кваліфікаційна робота бакалавра на тему «Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю» відповідає вимогам до атестаційних робіт ступеня бакалавра за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» і, за умов успішного захисту, заслуговує на високу оцінку, а її авторка – Онацька Жанна Віталіївна – на присвоєння кваліфікації бакалавра міжнародних відносин.

Рецензент:

професорка кафедри міжнародних відносин
Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
доктор соціологічних наук, професор

Лариса ХИЖНЯК

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну роботу студентки **Онацької Жанны Віталіївни**
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

«Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю»

10 червня 2025 року

Онацька Жанна Віталіївна обрала актуальну, непросту, але цікаву для дослідження тему, виконувала завдання чітко за планом, протягом роботи над дипломом демонструвала вмотивованість та цілеспрямованість у досягненні мети. Авторка успішно досягла мети – обґрунтувала роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю на підставі достатньої кількості літератури, більша частина з якої (36 із 58) іноземна, та джерел китайською мовою.

Кваліфікаційна робота містить чітко обґрунтовані об'єкт, предмет, мету, завдання; складається зі вступу, двох розділів, 2 рисунків, висновків, списку використаних джерел, 4 додатків. Застосування низки наукових методів дослідження (теоретичного аналізу, історико-логічний метод, системний підхід, статистичного аналізу, порівняльний метод, аналізу офіційних документів) дозволило Ж.Онацькій послідовно вирішити поставлені завдання.

Цілком погоджуємося з висновком авторки про обумовленість зовнішньої торгівлі специфікою моделі соціально-політичного та економічного розвитку КНР. Ж.Онацькій вдалося аргументовано довести, що розвиток міжнародних зв'язків Китаю відбувається під впливом динаміки зовнішньої торгівлі. Ретельний аналіз документів (представлено в додатку Б, складеному авторкою) дозволив зробити цілком слушні висновки, що нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі Китаю постійно адаптується до нових викликів міжнародного економічного середовища, орієнтовано на забезпечення зростання китайського експорту, розвиток міжнародних зв'язків. Авторка вдало візуалізувала динаміку експорту та імпорту КНР з 1980 до 2025 року, а також міжнародної торгівлі з Європейським Союзом у 2000-2024 роках в рисунках 1, 2 та в додатках В та Г. Безумовною заслугою авторки є обґрунтування специфіки торговельних відносин КНР з Європейським Союзом, Україною та проблем і торговельних війн із США. Ж.Онацька навела та самостійно проаналізувала дані за 2024-2025 роки включно.

Загальні висновки обґрунтовані, корелюються з завданнями. Разом із тим, у них не зовсім чітко відображені досягнуті результати, зокрема по 2 розділу в частині відносин із США; а також їх бажано було б скоротити.

Утім зазначене зауваження не знижує цінності бакалаврської роботи, яка має самостійний, оригінальний характер. Поставлені перед здобувачкою цілі було досягнуто. Виклад матеріалу здійснено послідовно, логічно, висновки аргументовані.

Кваліфікаційна робота першого рівня вищої освіти Онацької Жанни Віталіївни «Роль зовнішньої торгівлі в розвитку міжнародних зв'язків Китаю» відповідає вимогам до атестаційних робіт ступеня бакалавра за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», може бути допущена до захисту і, за умов успішного захисту, заслуговує на високу оцінку.

Керівник кваліфікаційної роботи
професор кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу,
доктор наук з державного управління,
професор

Вікторія СИЧОВА